

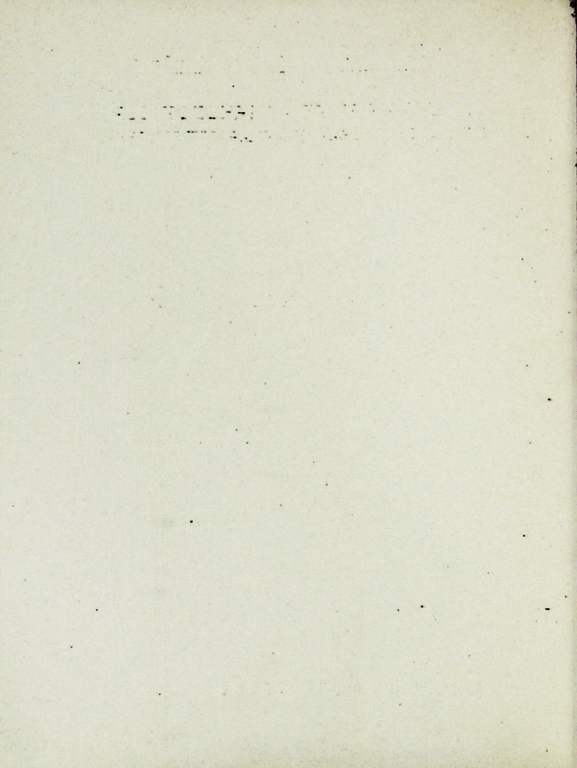
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԿ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

ՍՏԵՓԱՆ ԴԱՆԻԵԼԻ
ԼԻՍԻՑԻԱՆ

СТЕПАН ДАНИЛОВИЧ
ЛИСИЦИАН

Ե Ր Ե Վ Ա Ն — 1987

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՆՅՈՒԹԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏՆԵԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

№ 41

ՍՏԵՓԱՆ ԴԱՆԻԵԼԻ ԼԻՍԻՑՅԱՆ

Ներածականը Ս. Տ. Երեմյանի, Դ. Ս. Վարդումյանի
Մատենագիտությանը կազմել է Լ. Մ. Վարդանյանը

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

МАТЕРИАЛЫ К БИОБИБЛИОГРАФИИ УЧЕНЫХ
АРМЯНСКОЙ ССР

№ 41

СТЕПАН ДАНИЛОВИЧ ЛИСИЦИАН

Вступительная статья *С. Т. Еремяна, Д. С. Вардумяна*
Библиография составлена *Л. М. Варданян*

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1987

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ պատմության
և տնտեսագիտության բաժանմունքի բյուրոյի երաշխավորությամբ
և ֆունդամենտալ գիտական գրադարանի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խ մ բ ա գ ր ա կ ա ն կ ո լ ե գ ի ա

Ս. Հ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ (Եախագահ), Հ. Գ. ԲԱԿԼԱՎԱԶՅԱՆ,
Գ. Բ. ՎԱՐԻԲԺԱՆՅԱՆ, Ռ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ, Վ. Ս. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Պատասխանատու խմբագիր՝ Դ. Ս. ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ

*Печатается по рекомендации бюро отделения
истории и экономики АН АрмССР
и по решению ученого совета
Фундаментальной научной библиотеки
АН АрмССР*

Редакционная коллегия

С. А. ВАРДАНЫАН (председатель), О. Г. БАКЛАВАДЖЯН,
Г. Б. ГАРИБДЖАНЫАН, Р. М. МАРТИРОСЯН, В. С. НАЛБАНДЯН

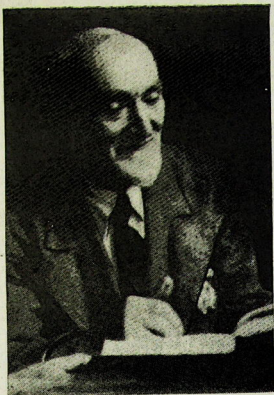
Ответственный редактор: Д. С. ВАРДУМЯН

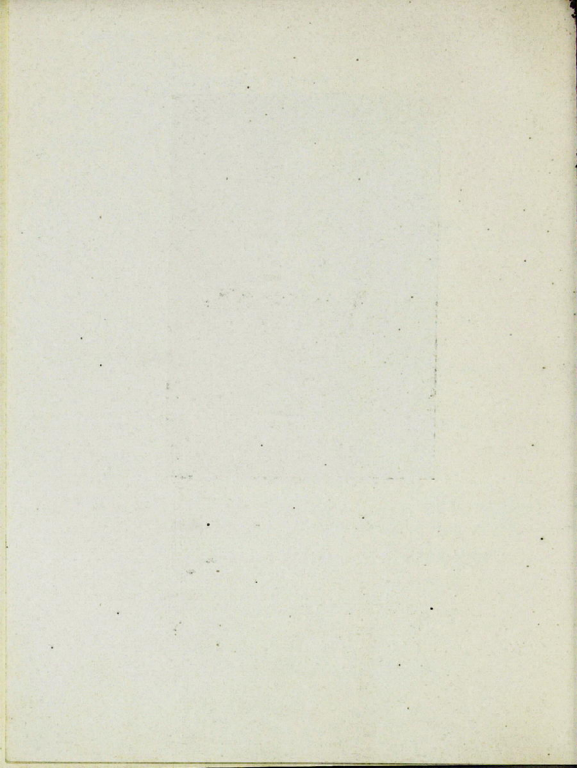
4503010000

Լ ————— 93—97

703 (02)—87

© Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 1987

ՊՐՈՆՅՆՍՈՐ ԱՏՏՓԱՆ ԴԱՆԻԵԼԻ ԼԻՍԻՑՅԱՆԻ
ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՄՆԱԿԱՆ ՑԱՐՆԹՎԵՐԸ

- Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանը ծնվել է 1865 թ. սեպտեմբերի 23-ին, Թիֆլիսում: Վախճանվել է 1947 թ. հունվարի 4-ին, Երևանում:
- 1884 թ. ավարտել է Թիֆլիսի առաջին արական գիմնազիան:
- 1889 թ. ավարտել է Վարշավայի համալսարանի պատմաքաղաքական ֆակուլտետը և ստացել թեկնածուի գիտական աստիճան:
- 1889—1891 թթ. դասավանդել է էշմիաժնի Գեորգյան ճեմարանում:
- 1892—1898 թթ. աշխատակցել է «Աղբյուր» և «Տարազ» հանդեսներին:
- 1892—1903 թթ. «Թիֆլիսի հայոց հրատարակչական ընկերության» խմբագրության անդամ և քարտուղար:
- 1894—1915 թթ. դասավանդել է Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցում:
- 1898—1921 թթ. Թիֆլիսի Կատարինե Լիսիցյանի հայկական տարրական երկսեռ դպրոցի Պետուցիչ (1898—1904 թթ.), գիրեկտոր (1904—1911 թթ.), այդ դպրոցի հիմքի վրա ստեղծված պրոգրմնազիայի, որպես գիմնազիայի ուսուցիչ (1911—1916 թթ.), գիրեկտոր (1916—1921 թթ.):
- 1904 և 1910—1911 թթ. գիտական նպատակներով եղել է եվրոպական մի շարք երկրներում (Ավստրիա, Շվեյցարիա, Գերմանիա, Չեխիա), ԿՊ Պոլսում:
- 1905—1917, 1922 թթ. խմբագրել և հրատարակել է «Հասկեր» մանկական հանդեսը:
- 1921—1924 թթ. Թիֆլիսի աշխատանքային № 22 դպրոցի (1921—1922), ապա № 18 տեխնիկումի (1922—1923), այնուհետև № 16 հումանիտար տեխնիկումի (1923—1924) գիրեկտոր:
- 1922—1936 թթ. Թիֆլիսի Կովկասյան պատմահնագիտական ինստիտուտի գիտական աշխատակից (1923—1936 թթ.՝ արտահաստիքային):
- 1924—1947 թթ. Երևանի պետական համալսարանի դասախոս, 1937—1947 թթ. ֆիզիկական աշխարհագրության ամբիոնի վարիչ:

- 1925—1928 թթ. Հայկական ՍՍՀ լուսժողովմատի կենտրոնական գավա-
ռագիտական բյուրոյի գիտական քարտուղար:
- 1925—1929 թթ. Հայկական ՍՍՀ լուսժողովմատին կից Երևանի կուսգպրո-
ցի ուսուցիչ:
- 1928—1947 թթ. Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի ազ-
գագրության բաժնի վարիչ:
- 1935—1947 թթ. Հայկական աշխարհագրական ընկերության վարչության
անդամ, 1937—1939 թթ.՝ նույն ընկերության նախագահի տեղակալ:
- 1938—1942 թթ. ՍՍՀՄ ԳԱ հայկական մասնաճյուղի պատմության ին-
ստիտուտի ավագ գիտական աշխատակից:
- 1938—1943 թթ. Երևանի հայկական մանկավարժական ինստիտուտի դա-
սախոս:
- 1941 թ. շնորհվել է պրոֆեսորի գիտական կոչում:
- Պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով՝
ժննդյան 75 և գիտամանկավարժական գործունեության 50-ամյակի
կապակցությամբ:
- 1945 թ. շնորհվել է Հայկական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի
պատվավոր կոչում:
- Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով:
- Մենդյան 80-ամյակի կապակցությամբ Ստ. Լիսիցյանի անունով է
կոչվել Երևանի № 34 միջնակարգ դպրոցը:
- 1946 թ. պարգևատրվել է «Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակ
1941—1945 թթ. աշխատանքային արիության համար» մեդալով:
- Պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով՝
Երևանի պետական համալսարանի 25-ամյակի կապակցությամբ:
- 1947 թ. Ստ. Լիսիցյանի անունով է կոչվել Հայաստանի պատմության
պետական թանգարանի ազգագրության բաժինը:
- 1980 թ. Ստեփան և Սրբուհի Լիսիցյանների անունով է կոչվել Հայկա-
կան ՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտա-
կան արխիվ-կաբինետը:

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССОРА СТЕПАНА ДАНИЛОВИЧА ЛИСИЦИАНА

Степан Данилович Лисициан родился 23 сентября 1865 г. в Тифлисе. Скончался 4 января 1947 г. в Ереване.

1884 г. Окончил Тифлисскую первую мужскую гимназию.

1889 г. Окончил историко-филологический факультет Варшавского университета и получил ученую степень кандидата.

1889—1891 гг. Преподаватель Эчмиадзинской духовной семинарии.

1892—1898 гг. Сотрудничал в журналах «Ахбюр» и «Тараз».

1892—1903 гг. Секретарь и член редколлегии «Тифлисского армянского издательского общества».

1894—1915 гг. Преподаватель Тифлисской армянской семинарии Нерсисян.

1898—1921 гг. Учитель армянской начальной частной школы Катарине Лисициан (1898—1904), директор (1904—1911), учитель созданной на основе указанной школы прогимназии, впоследствии гимназии (1911—1916), директор (1916—1921).

1904 и 1910—1911 гг. Поездки в ряд европейских стран (Австрия, Швейцария, Германия, Чехия), в Константинополь с научной целью.

1905—1917, 1922 гг. Редактор и издатель детского журнала «Аскер» (Колосья).

1921—1924 гг. Директор Тифлисской трудовой школы № 22 (1921—1922), затем техникума № 18 (1922—1923), позже гуманитарного техникума № 16 (1923—1924).

1922—1936 гг. Научный сотрудник Кавказского историко-археологического института в Тифлисе (в 1928—1936 гг. внештатный).

- 1924—1947 гг. Преподаватель Ереванского гос. университета, в
1937—1947 гг. заведующий кафедрой физической географии.
- 1925—1928 гг. Ученый секретарь Центрального бюро краеведения
при Наркомпросе АрмССР.
- 1925—1929 гг. Преподаватель Ереванской партшколы при Нар-
компросе АрмССР.
- 1928—1947 гг. Заведующий отделом этнографии Гос. музея исто-
рии Армении.
- 1935—1947 гг. Член правления Географического общества АрмССР,
в 1937—1939 гг. заместитель председателя того же общества.
- 1938—1942 гг. Старший научный сотрудник Института истории
Армянского филиала АН СССР.
- 1938—1943 гг. Преподаватель Ереванского армянского педагогиче-
ского института.
- 1941 г. Присвоено ученое звание профессора.
- Награжден Почетной грамотой Верховного Совета АрмССР
в связи с 75-летием со дня рождения и 50-летием научно-пе-
дагогической деятельности.
- 1945 г. Присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки
Армянской ССР.
- Награжден орденом Трудового Красного Знамени.
- В связи с 80-летием именем Ст. Лисициана названа Ереван-
ская средняя школа № 34.
- 1946 г. Награжден медалью «За доблестный труд в Великой Оте-
чественной войне 1941—1945 гг.».
- Награжден Почетной грамотой Верховного Совета АрмССР
в связи с 25-летием Ереванского гос. университета.
- 1947 г. Именем Степана Лисициана назван этнографический отдел
Гос. музея истории Армении.
- 1980 г. Именем Степана и Србуи Лисицианов назван научный наби-
нет-архив Института археологии и этнографии АН АрмССР.

ԿՅԱՆՔԻ, ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՑ ԱԿՆԱՐԿ

Հայկական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործիչ, պրոֆեսոր Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանը սովետահայ ականավոր գիտնականների ավագ սերնդից է՝ գիտնականներ, որոնց բազմակողմանի գործունեությունը լայն ճանաչում է գտել դեռևս անցյալ դարի վերջերին։ Իր կյանքի գրեթե 60 տարին նա նվիրել է գիտությանը և հայ ժողովրդի լուսավորությանը։

Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանը ծնվել է 1865 թ. սեպտեմբերի 23-ին, Թիֆլիսում, բժշկի ընտանիքում։ 1884 թ. Թիֆլիսի առաջին արական գիմնազիան ավարտելուց մեկ տարի անց նա ընդունվում է Նովոռոսիյսկի համալսարանի (Օդեսայում) քառամաքանադիսցիպլինայի ֆակուլտետը, իսկ 1887 թ. երրորդ կուրսից փոխադրվում է Վարշավայի համալսարանի նույն ֆակուլտետը, որն ավարտում է 1889 թ.։ Նույն տարում հրաժարվում է Վադարշապատ (Էջմիածին)՝ դրանս Գևորգյան հոգևոր ճեմարանի ուսուցչականության դասախոս, սակայն երկու տարի անց մեղադրվում է ճեմարանի ղեկավարության դեմ ուսանողների ելույթների կազմակերպման մեջ և հեռացվում ճեմարանից։

1891 թ. Ս. Դ. Լիսիցյանը տեղափոխվում է Թիֆլիս, որտեղ ծավալում է մանկավարժական, հրատարակչական, գրական, գիտական և հասարակական լայն գործունեություն:

Մի քանի տարի Ս. Դ. Լիսիցյանն աշխատակցում է «Տարազ» շաբաթաթերթին, 1892—1893 թթ. գլխավորելով նաև խմբագրական-հրատարակչական աշխատանքը: Միաժամանակ, որպես մանկական գրող և թարգմանիչ, ակտիվորեն աշխատակցում է հայկական «Աղբյուր» մանկական պատկերազարդ պարբերական հանդեսին, որն իր շուրջն էլ համախմբել հայ գրողների, մանկավարժների և հասարակական գործիչների մի փայլուն համաստեղություն:

Ս. Դ. Լիսիցյանն Անդրկովկասում հայ հրատարակչական գործի կազմակերպիչներից էր: Տասը տարուց ավելի (1892—1903 թթ.) նա «Թիֆլիսի հայոց հրատարակչական ընկերության» խմբագրական կոլեգիայի քարտուղարն է եղել: Ընկերությունը ժամանակին նշանակալի դեր է խաղացել հայերի մշակութային կյանքում: Կառավարության կողմից այն փակվելուց հետո Ս. Դ. Լիսիցյանը կազմակերպում է «Ստ. Լիսիցյան և ընկերություն» հրատարակչական ֆիրման (1903—1905 թթ.), որը կոչված էր հայերեն լեզվով հրատարակելու եվրոպական առաջադեմ և հայ դասական գեղարվեստական գրականության երկերը:

Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո Ս. Դ. Լիսիցյանը հրատարակչական ֆիրման ամբողջությամբ տրամադրում է հայ գրողների «Կովկասի հայոց հրատարակչական ընկերությանը»՝ մինչև 1921 թ. մնալով դրա ակտիվ անդամը:

Թիֆլիսում Ս. Դ. Լիսիցյանը ծավալում է նաև եռանդուն մանկավարժական գործունեություն: 1894 թ. աշխատանքի

հրավիրվելով Ներսիսյան դպրոց, մինչև 1915 թ. անընդմեջ դասավանդել է պատմական առարկաներ:

Ս. Դ. Լիսիցյանը վաղուց էր ձգտում ստեղծել իր դրպրոցը, ինչպես նաև մանկական հանդեսը, և միայն 1898 թ. թույլտվություն է ստանում իր տիկնոջ հետ բացելու հայկական՝ երկսեռ տարրական դպրոց, որը ցարիզմի պայմաններում հազվադեպ երևույթ էր: 1911—1921 թթ. դպրոցն ունեցել է գիմնազիայի կարգավիճակ և իրավունքներ: Վրաստանում սովետական կարգեր հաստատվելուց հետո այն, նախ, վերափոխվում է աշխատանքային դպրոցի, իսկ հետագայում՝ տեխնիկումի, ըստ որում, Ս. Դ. Լիսիցյանը մընում է այդ հաստատությունների անփոփոխ տնօրենը և պատմության ուսուցիչը:

Օգտագործելով ձեռք բերած փորձն ու գիտելիքները, նա ձգտել է գործնականում իրականացնել ուսուցման առաջադեմ գաղափարները և մեթոդները՝ հաշվի առնելով տեղական պայմանների առանձնահատկությունները:

Ս. Դ. Լիսիցյանի մանկավարժական-լուսավորչական գործունեության մյուս կարևոր կողմը «Հասկերի»՝ արեւելահայերի մեջ հետագայում լայն ճանաչում ստացած մանկական հանդեսի հրատարակումն էր (1905—1917, 1922 թթ.): Ս. Դ. Լիսիցյանին հաջողվում է հանդեսի շուրջը համախմբել հայ գրականության և արվեստի նշանավոր ներկայացուցիչներին (Հ. Թումանյան, Ավ. Իսահակյան, Ալ. Շիրվանզադե, Ղ. Աղայան, Հ. Հովհաննիսյան, Վ. Փափազյան, Ա. Խնկոյան, Հ. Հայրապետյան, Գ. Բաշինջաղյան, Վ. Սուրենյանց, Փ. Թերլեմեզյան, Ե. Թադևոսյան, Վ. Ախիկյան և ուրիշներ), որոնցից շատերն իրենց ստեղծագործական ուղին սկսել են հենց «Հասկերից»: Ս. Դ. Լիսիցյանը ոչ միայն խմբագրում

և հրատարակում էր ամսագիրը, այլև հանդես գալիս որպես մանկական գրող ու թարգմանիչ՝ հայ պատանի ընթերցողին հաղորդակից դարձնելով համաշխարհային գրականության ժառանգությունը:

Ս. Դ. Լիսիցյանի գրական հակումները բավականին վաղ են դրսևորվում: Տակավին 1884 թ., գիմնազիան ավարտելուց անմիջապես հետո, նա գրում է «Քաջ զինվորները» մանկական պիեսը, որը ոչ միայն նրա անդրանիկ ստեղծագործությունն էր, այլև այդ բնույթի առաջին նշանակալի գործը հայ գրականության մեջ:

Առանձնապես հայտնի դարձավ «Հասկերում» տպագրված նրա «Հայրենի առասպելներից և վեպերից» պատմվածքների շարքը, որը հետագայում լույս տեսավ առանձին գրքով (վերամշակված 1940 թ.), իսկ «Աբու Հասանի մաշիկները» հեքիաթը դարձավ քրեստոմատիական, բազմիցս վերահրատարակվելով նաև սովետական շրջանում:

Մեծ է «Հասկերի» դերը մանկավարժական կադրերի մի ամբողջ սերունդ պատրաստելու գործում: Ամսագրի «Մանկավարժական գրադարան» հավելվածում (26 պրակ) Ս. Դ. Լիսիցյանը հանդես է եկել որպես ռուսերենից և եվրոպական լեզուներից մանկավարժության ու մանուկների դաստիարակության հարցերին վերաբերող հոդվածների թարգմանիչ:

Ս. Դ. Լիսիցյանի գիտամանկավարժական գործունեության մեջ որոշակի տեղ ունի 1907—1922 թթ. Հ. Թումանյանի և Լ. Շանթի հետ համատեղ Թիֆլիսում հրատարակած I—V դասարանների հայոց լեզվի «Լուսաբեր» դասագիրքը: «Լուսաբերում», որը հիմնված էր ժամանակի ամենաառաջադեմ գիտամանկավարժական գաղափարների վրա և ընդհանրացնում էր XIX դ. երկրորդ կեսի նախորդ դասագրքերի

լավագույն փորձը, զգալի շափով արտացոլված էին Լիսիցյանի գիմնազիայում կիրառվող դեմոկրատական կրթության և դաստիարակության սկզբունքները: «Լուսաբերը» մեծ դեր խաղաց հայ երեխաների կրթության ու դաստիարակության գործում և երկար ժամանակ օգտագործվում էր տարբեր երկրների հայկական դպրոցներում, իսկ Անդրկովկասում 1907—1922 թթ. հայոց լեզվի գրեթե միակ դասագիրքն էր: Ս. Դ. Լիսիցյանն իրականացրեց «Լուսաբերի» հրատարակությունը նաև արևմտահայերեն գրական լեզվով, Կոստանդնուպոլսում, որտեղ լույս տեսավ 1911 թ. մինչև 1950-ական թթ. կեսերը: Ուսուցման մեթոդիկայի կատարելագործման առումով մեծ դեր խաղացին «Լուսաբերին» կից ուսումնամեթոդական ձեռնարկները՝ «Լուսաբերի ուղեցույցը» և «Գրավոր վարժությունները»:

Գիտամանկավարժական և հրատարակչական գործունեությունը Ս. Դ. Լիսիցյանը զուգակցում էր գրականագիտական աշխատանքի հետ: Դեռ XIX դ. վերջերին նա հանդես եկավ մի շարք գրականագիտական աշխատություններով՝ «Հայ գրականությունը և իրականությունը» (1893 թ.), «Ռուս գրականության ուղղությունները XVIII դարում և XIX դարի սկզբում» (1899 թ.): 1899 թ. լույս է տեսնում Ս. Դ. Լիսիցյանի «Պուշկինը, նրա կյանքը և գործունեությունը (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)» մենագրությունը, իսկ ավելի ուշ (1937 թ.)՝ «Պուշկինը Հայաստանում» հոդվածը, որին հեղինակը կցում է իր կազմած՝ Ա. Ս. Պուշկինի էրզրում կատարած ճանապարհորդության երթուղու քարտեզը:

«Տարազ» հանդեսում Ս. Դ. Լիսիցյանը հրապարակում է գրական-քննադատական բնույթի մի շարք հոդվածներ և գրախոսություններ:

Ս. Դ. Լիսիցյանի գրականագիտական գործունեությունն անխզելիորեն կապված է եղել նրա թարգմանչական գործունեության հետ: Լինելով գիտություն և արվեստի առաջադեմ գաղափարների ջատագով, նա ձգտել է թարգմանությունների միջոցով հայ ընթերցողին հաղորդակից դարձնել ժամանակի նորագույն տեսություններին, ռուս և արտասահմանյան գրականության լավագույն նմուշներին, միաժամանակ հայագիտության նվաճումները ժողովրդականացնելով Ռուսաստանում: Ազատ տիրապետելով ռուսերենին, ուկրաիներենին, բելոռուսերենին, վրացերենին և օտար լեզուների (անգլերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն, լեհերեն), ինչպես նաև լատիներենին և հին հունարենին, Ս. Դ. Լիսիցյանը բազմաթիվ թարգմանություններ է կատարել գիտական և մանկավարժական գրականությունից: Հատկանշական է նրա մասնակցությունը Խ. Ֆ. Լինչի «Հայաստան» երկհատոր աշխատության անգլերենից ռուսերեն գիտական թարգմանության իրականացմանը: Գարվիների ուսմունքի պրոպագանդմանը և ժողովրդականացմանը ծառայեցին Ս. Դ. Լիսիցյանի թարգմանած աշխատությունները՝ Ա. Ուոլլեսի «Հրաշալի դարը» (անգլերենից), Կ. Տիմիրյազևի «Դարվիներ և նրա ուսմունքը», Ե. և Դ. Լուբոցկիների «Կենդանիների և մարդու հոգին», Ա. Նեշաևի «Ստորերկրյա ուժերի աշխատանքը» և այլն:

Ս. Դ. Լիսիցյանի թարգմանած գեղարվեստական գործերի շարքում ուշագրավ է Հ. Սենկևիչի «Յո՞ երթաս» վեպը, որը թարգմանել է բնագրից և հրատարակել հեղինակի կենդանության օրոք, 1898 թ.: Հաջորդ հրատարակության համար (1912 թ.) նա գրել է նախաբան՝ լեհ նշանավոր գրողի

Այսանքի ու ստեղծագործության մասին և կազմել ծանոթագրություններ: Թարգմանությունն այնքան հմտորեն է արված, որ մինչև այժմ էլ չի կորցրել իր թարմությունը (սովետական շրջանում վերահրատարակվել է երկու անգամ):

Ս. Դ. Լիսիցյանի բազմաբնույթ ժառանգության մեջ հատուկ տեղ է հատկացվում նրա գիտական ոգորումներին և Հայաստանում ազգագրական ու աշխարհագրական գիտությունների զարգացման գործում ներդրած վաստակին:

Գիտական աշխատանքի նկատմամբ Ս. Դ. Լիսիցյանի հակումն ու ունակութունը դրսևորվել է շատ վաղ՝ տակավին ուսանողական տարիներին, իսկ առաջին պրպտումները սկսել է էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանում, այնուհետև՝ Թիֆլիսում:

Մի շարք արտասահմանյան երկրներում (Ավստրիա, Շվեյցարիա, Գերմանիա, Չեխիա և այլն) գտնվելու ընթացքում (1904 և 1910—1911 թթ.) Ս. Դ. Լիսիցյանը, դպրոցական ուսուցման նորագույն մեթոդներին ծանոթանալու և «Լուսաբերի» արևմտահայերեն տարբերակի նախապատրաստման հետ մեկտեղ, աշխատում է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության գրադարանում, Բեռլինի, Կոստանդնուպոլսի և այլ թանգարաններում՝ Հայաստանի պատմությանը վերաբերող աղբյուրների, ինչպես նաև Վանից և այլ տեղերից լեման-Հաուպտի բերած հնագիտական նյութերի վրա:

Անդրկովկասում սովետական կարգեր հաստատվելուց հետո Ս. Դ. Լիսիցյանն ամբողջովին նվիրվում է գիտական գործունեությանը, այն զուգակցելով բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում դասավանդելուն:

1924 թ. Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետության կառավարության հրավերով Ս. Դ. Լիսիցյանը

Թիֆլիսից տեղափոխվում է Երևան, որտեղ սկսվում է նրա գործունեության մի նոր, բեղմնավոր շրջան: Երևանի նորաստեղծ համալսարանում Ս. Դ. Լիսիցյանը 1924 թ. մինչև կյանքի վերջը (1947 թ.) կարդում է Հայաստանի և Անդրկովկասի ֆիզիկական ու պատմական աշխարհագրության (քարտեզագրական նյութի օգտագործմամբ), իսկ հետագայում նաև ազգագրության դասընթացներ, ղեկավարում է ասպիրանտների աշխատանքը, դասավանդում ՀՍՍՀ լուսժողկոմատին կից Երևանի կուսդպրոցում և Երևանի հայկական մանկավարժական ինստիտուտում (1938—1943 թթ.):

Որպես ՀՍՍՀ լուսժողկոմատին կից մեթոդական խորհրդի անդամ և կենտրոնական գավառագիտական բյուրոյի գիտական քարտուղար, Ս. Դ. Լիսիցյանը 1920-ական թթ. մեծ դեր է խաղացել հանրապետությունում գավառագիտական աշխատանքի կազմակերպման գործում: Նրա ակտիվ մասնակցությամբ Սովետական Հայաստանի գրեթե բոլոր շրջաններում ստեղծվել է գավառագիտական կազմակերպությունների ցանց, որի նպատակասլաց աշխատանքի համար նա կազմել և հրատարակել է մի շարք հրահանգներ:

Հատկապես մեծ է Ս. Դ. Լիսիցյանի ներդրումը ազգագրական գիտության կազմակերպման և զարգացման գործում: Նա հիրավի համարվում է սովետահայ ազգագրության հիմնադիրը: Այդ ասպարեզում նրա մեջ զուգակցվել են անխոնջ հետազոտողը և գիտության հմուտ կազմակերպիչը:

Ազգագրությամբ Ս. Դ. Լիսիցյանն սկսել է զբաղվել դեռ 1920-ական թվականներին՝ մինչև 1930-ական թթ. կեսերը լինելով Թիֆլիսի կովկասյան պատմահնագիտական ինստիտուտի (ԿՊՀԻ) գիտական աշխատակից: Այդ տարիներին նա

ինստիտուտի հանձնարարությամբ ձեռնարկել և իրականացրել է մի շարք ազգագրական գիտարշավներ՝ հարուստ դաշտային նյութեր հավաքելով ինչպես տեղաբնիկներից, այնպես էլ գաղթական հայերից: Այդ հետազոտությունների արդյունքը հոդվածների շարքն էր ԿՊՀԻ-ի «Լրաբերում» և «Բյուլետենում»՝ նվիրված մասնավորապես հայ գյուղական բնակարանին և դրա յուրահատկությանը Հայաստանի տարբեր պատմա-ազգագրական շրջաններում: Ս. Դ. Լիսիցյանն առաջինն ուշադրություն դարձրեց գյուղական տան՝ «գլխատան» ճարտարապետական կառուցվածքի և հայոց պաշտամունքային կառույցների ծագումնաբանական ընդհանրություններին:

1928 թ. Ս. Դ. Լիսիցյանը նշանակվում է Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի ազգագրության բաժնի վարիչ և գլխավորում այն մինչև կյանքի վերջը: Հենց այդ շրջանին է վերաբերում նրա ակտիվ գործունեությունը հանրապետությունում ազգագրության կազմակերպման և զարգացման ուղղությամբ: Թանգարանային ցուցանմուշներ հավաքելու և հավաքածուները համալրելու համար Ս. Դ. Լիսիցյանը 1930-ական թթ. կազմակերպում է ազգագրական գիտարշավներ Սովետական Հայաստանի տարբեր շրջանները, ինչպես նաև հարակից հանրապետությունների հայաբնակ վայրերը: Լավ գիտակցելով ընթացիկ պահի առանձնահատկությունը (ավանդութային մշակույթի տարբեր երևույթների արագ վերափոխումը 1920—1930 թթ. սոցիալիստական շինարարության շրջանում), Ս. Դ. Լիսիցյանն ազգագրական նյութի գրառումը համարում էր առաջնահերթ և անհետաձգելի խնդիր: Այդ նպատակով գիտարշավներին զուգընթաց նա տեղերում թղթակիցների լայն ցանց է ստեղծում: Շնոր-

Հիվ Ս. Դ. Լիսիցյանի բացառիկ եռանդի, խանդավառության, հարուստ գիտելիքների և կազմակերպչական ընդունակությունների, թանգարանի ազգագրության բաժինը կարճ ժամանակամիջոցում հարստացավ արժեքավոր հավաքածուներով, որոնց լիակատարության, ընդգրկման լայնության, ինչպես նաև գիտական բարձր մակարդակով կազմած և համակարգված քարտարաններով, այն դարձավ երկրի նման պրոֆիլի առաջատար հիմնարկություններից մեկը:

Հայ ազգագրության դարգացման մեջ անգնահատելի ներդրում է Ս. Դ. Լիսիցյանի կազմած «Ազգագրական հարցարանը», որը տեսական և գործնական կարևոր նշանակություն ունեցավ և ահա արդեն շորս տասնամյակ ի վեր ծառայում է որպես կարևոր մեթոդական ձեռնարկ. այն հրատարակվեց հեղինակի մահվանից երկու շաբաթ առաջ և «ասես կտակ հանդիսացավ Հայաստանի ազգագրագետների նոր սերնդի համար» (Հ. Կուսիկյան):

1930—1940 թթ. Ս. Դ. Լիսիցյանն ավարտում է հայ ազգագրությանը վերաբերող հիմնարար աշխատությունների շարադրումը: Պատրաստված լինելով տպագրության հեղինակի կողմից, դրանք լույս տեսան հետմահու, տարբեր ժամանակներում:

Ազգագրական նյութի հավաքման ուղղությամբ կատարած բազմամյա աշխատանքի և Հայաստանի առանձին նպատմաազգագրական շրջանների ուսումնասիրության արդյունքները շարադրված են նրա «Ձանգեզուրի հայերը» և «Լեռնային Ղարաբաղի հայերը: Ազգագրական ակնարկ» մենագրություններում: Դրանց գիտական արժեքը, նախ և առաջ, որոշվում է հազվագյուտ դաշտային նյութերով, որը հեղինակը

հավաքել է 1920-ական թթ. կեսերին (լեռնային Ղարաբաղ) և 1930-ական թթ. սկզբներին (Ջանգեզուրի շրջաններ)՝ առաջին հեղափոխական տասնամյակների բարդ ժամանակաշրջանում։ Սովետահայ ազգագրության մեջ առաջին անգամ առանձին պատմաազգագրական շրջաններ ենթարկվել են հատուկ մասնագիտական ուսումնասիրության։

Անխոնջ և մանրակրկիտ հետազոտող Ս. Դ. Լիսիցյանը լուսաբանեց նշված շրջանների հայերի տնտեսական, հասարակական և հոգևոր կյանքի բոլոր կողմերը, բացահայտեց դրանց տեղական առանձնահատկությունները, միաժամանակ ցույց տալով պատմամշակութային ընդհանրությունը հայ էթնոսի հետ ամբողջությամբ վերցրած։

Ս. Դ. Լիսիցյանի հիմնարար աշխատություններից է նաև «Ակնարկներ նախահեղափոխական Հայաստանի ազգագրության» մենագրությունը, որտեղ ի մի են բերված սովետահայ ազգագրության նվաճումները և հնարավոր ամբողջությամբ ներկայացված է հայոց նյութական ու հոգևոր մշակույթի, տնտեսական զբաղմունքների ու սոցիալական կյանքի ընդհանուր պատկերը՝ էթնիկ առանձնահատկություններով։

Ս. Դ. Լիսիցյանի նշված աշխատանքներն զգալի չափով օգտագործվել են այնպիսի կարևոր կոլեկտիվ աշխատության մեջ, ինչպիսին է «Աշխարհի ժողովուրդները» մատենաշարի «Հայկական Սովետական սոցիալիստական հանրապետության ժողովուրդները» բաժինը «Պոլկասի ժողովուրդները» հատորում։

Ս. Դ. Լիսիցյանը, իր հետազոտություններում ընդհանրապես և Հայաստանի ազգագրությանն ու պատմությանը վերաբերող աշխատություններում մասնավորապես, առանձնահատուկ տեղ է հատկացրել Հայկական լեռնաշխարհի և

հարևան շրջանների աշխարհագրությանը, անձամբ ուսումնասիրելով հանրապետության բոլոր շրջանները: Նրա բազմամյա գործունեության արգասիքը «ՀԽՍՀ ֆիզիկական աշխարհագրություն: Դեմոգրաֆիայով» աշխատությունն է, որտեղ հանգամանորեն ներկայացված են Սովետական Հայաստանի տեղագրությունը, կլիման, ջրագրությունը, հողերը, բուսական և կենդանական աշխարհը, բնակչությունը և վարչական բաժանումը: Սեղմ և հակիրճ ոճով գրված այս ձեռնարկը տվյալ հարցին վերաբերող նյութի առաջին մշակումներից է (իսկ ամբողջ Հայկական լեռնաշխարհի ընդհանուր տեսությունը մնաց ձեռագիր): Նա հրապարակեց նաև պատմաաշխարհագրական բնույթի մի շարք հոդվածներ («Մոկսի պատմական աշխարհագրության շուրջը», «Պոմպեոսի ուղին Անդրկովկասում», «Կիմմերական ներարշավի ուղին Անդրկովկաս» և այլն):

Նշանակալից է Ս. Դ. Լիսիցյանի դերը Հայկական ՍՍՀ աշխարհագրական ընկերության կազմակերպման գործում: Որպես նրա ստեղծման նախաձեռնողներից մեկը, Ս. Դ. Լիսիցյանը 1935 թ. մինչև կյանքի վերջն ակտիվորեն մասնակցել է ընկերության գործունեությանը:

Երկար տարիների ընթացքում Ս. Դ. Լիսիցյանը հարուստ նյութ է հավաքել նաև հայոց պատմության, հատկապես աքեմենյանների, սելևկյանների և հռոմեացոց տիրապետության ժամանակաշրջանների վերաբերյալ: Այդ հետազոտությունների արդյունքն են պատմական բնույթի մի շարք հոդվածներ, ինչպիսիք են՝ «Տիգրան Մեծն ըստ դրամների», ինչպես նաև վերը նշված պատմաաշխարհագրական աշխատանքները: Նա առաջինը վերծանեց Գառնիի հույարեն ար-

ձանագրությունը, իսկ ավելի վաղ տվեց Զանգեզուրի կրոմ-
լիխների պատմական մեկնաբանությունը («Ղոշուն-Դաշի
մեզալիթյան բնակատեղին Սիսիանում»):

Ս. Դ. Լիսիցյանի բազմակողմանի գործունեությանը հա-
տույ է ուսումնասիրվող երևույթների մեկնաբանման պատ-
մականությունը: Բոլոր երևույթները շարժման, զարգացման
մեջ տեսնելու ձգտմամբ է պայմանավորված նրա գիտական
հետաքրքրությունների լայն ընդգրկումը:

Գիտամանկավարժական գործունեության ասպարեզում և
կադրերի պատրաստման գործում ունեցած վաստակի համար
Ս. Դ. Լիսիցյանին 1941 թ. շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ
1945 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:
1945 թ. պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի
շքանշանով: Նույն թվի հոկտեմբերին լայնորեն նշվել
է գիտնականի ծննդյան 80 և գիտամանկավարժական գործու-
նեության 60-ամյակը, իսկ Երևանի № 34 միջնակարգ դպրո-
ցը կոչվել է Ս. Դ. Լիսիցյանի անվամբ: 1946 թ. պարգևա-
տրվել է «Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակ 1941—
1945 թթ. աշխատանքային արիության համար» մեդալով,
բազմիցս նաև՝ ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրերով:

Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանը վախճանվեց 1947 թ. հուն-
վարի 4-ին, Երևանում:

Նշանավոր գիտնականի և մանկավարժի հիշատակը հա-
վերժացնելու նպատակով նրա մահից անմիջապես հետո
Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի ազգա-
գրության բաժնին տրվեց Ս. Դ. Լիսիցյանի անունը, ինչպես
նաև սահմանվեցին անվանական թոշակներ Երևանի պետա-
կան համալսարանի աշխարհագրության ֆակուլտետի ուսա-

նողներին և ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտներին համար: 1980 թ. Ս. Դ. Լիսիցյանի և նրա դստեր՝ գիտության վաստակավոր գործիչ Սրբուհի Ստեփանի Լիսիցյանի անունով կոչվեց ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտական կաբինետ-արխիվը:

Ս. Դ. Լիսիցյանն իր երկարամյա կյանքը և ավելի քան կեսդարյա գործունեությունը նվիրաբերեց Հայաստանում հայագիտության, ազգագրության, աշխարհագրության և մանկավարժության զարգացմանը, հիմնարար աշխատություններով անգնահատելի ավանդ ներդնելով հայ նյութական և հոգևոր մշակույթի գանձարանը:

ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Ս. Տ. ԵՐԵՄՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու Դ. Ս. ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ

КРАТКИЙ ОЧЕРК ЖИЗНИ, ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ, НАУЧНОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Заслуженный деятель науки Армянской ССР, профессор Степан Данилович Лисициан принадлежит к старшему поколению выдающихся армянских советских ученых, чья разносторонняя деятельность приобрела широкую известность еще в конце прошлого века. Почти 60 лет своей жизни он посвятил служению науке и просвещению армянского народа.

Степан Данилович Лисициан родился 23 сентября 1865 г. в Тифлисе в семье врача. Окончив в 1884 г. Тифлисскую первую мужскую гимназию, он через год поступил на историко-филологический факультет Новороссийского университета (в Одессе), а в 1887 г. перешел с третьего курса на тот же факультет Варшавского университета, который закончил в 1889 году. В том же году он был приглашен в г. Вагаршапат (ныне Эчмиадзин) на должность преподавателя русской литературы в духовной семинарии Геворкян, но через два года был обвинен в организации выступления студентов против администрации, за что и был уволен из семинарии.

В 1891 г. С. Д. Лисициан переезжает в Тифлис, где разворачивает большую педагогическую, издательскую, литературную, научную и общественную деятельность.

На протяжении ряда лет С. Д. Лисициан сотрудничает в еженедельнике «Тараз», в 1892—1893 гг. возглавляет также его редакторско-издательскую работу, одновременно, как детский писатель и переводчик активно сотрудничает в иллюстрированном журнале «Ахбюр» — армянском детском периодическом издании, собравшем в разные годы вокруг себя блестящую плеяду армянских писателей, педагогов и общественных деятелей.

С. Д. Лисициан является одним из организаторов армянского издательского дела в Закавказье. На протяжении более чем десяти лет (1892—1903 гг.) он был секретарем редакционной коллегии «Тифлисского армянского издательского общества», сыгравшего видную роль в культурной жизни армян того периода. После его закрытия властями С. Д. Лисициан организовал издательскую фирму «Ст. Лисициан и товарищество» (1903—1905 гг.), в которой занялся изданием на армянском языке произведений передовой европейской литературы, а также армянской классики.

После Февральской революции С. Д. Лисициан передал все имущество и денежные средства своей издательской фирмы «Кавказскому издательскому обществу» армянских писателей и вплоть до 1921 года был активным его членом.

В Тифлисе С. Д. Лисициан разворачивает также большую педагогическую деятельность. В 1894 г. он был

приглашен в семинарию Нерсисян на должность преподавателя исторических дисциплин, где проработал беспрерывно до 1915 года.

С. Д. Лисициан давно стремился создать свою школу, а также детский журнал, и лишь в 1898 г. вместе со своей супругой добился разрешения на открытие начальной армянской школы с совместным обучением детей обоего пола, что было редким явлением в условиях царизма. В период 1911—1921 гг. школа имела статус и права гимназии. После установления Советской власти в Грузии она была преобразована сначала в трудовую школу, затем в техникум, причем С. Д. Лисициан оставался неизменным директором этих учебных заведений и преподавателем истории.

Используя накопленный опыт и знания, он всячески стремился осуществлять на практике передовые идеи и методы обучения, с учетом специфики местных условий.

Другой, не менее важной стороной педагогическо-просветительской деятельности С. Д. Лисициана явилось издание им детского журнала «Аскер» (Колосья) (1905—1917, 1922 гг.), получившего широкое признание среди восточных армян. С. Д. Лисициану удалось собрать вокруг журнала видных представителей армянской литературы и искусства (Ов. Туманян, Ав. Исаакян, Ал. Ширванзаде, Г. Агаян, О. Иоаннисян, В. Папазян, А. Хнкоян, А. Айрапетян, Г. Башинджагян, В. Суренянц, П. Терлемезян, Е. Татевосян, В. Ахикян и др.),

многие из которых начинали свой творческий путь именно в журнале «Аскер». Сам С. Д. Лисициан, помимо редактирования и издания журнала, выступал на его страницах как детский писатель и переводчик, приобщая юных армянских читателей к наследию мировой литературы.

Литературные наклонности С. Лисициана проявились довольно рано. Еще в 1884 г., сразу после окончания гимназии, он написал пьесу для детей «Храбрые воины», явившуюся не только его первым произведением, но и первым значительным произведением подобного рода в армянской литературе. Наибольшую известность получила печатавшаяся в журнале «Аскер» серия рассказов С. Д. Лисициана «Из родных легенд и преданий», вышедшая впоследствии в переработанном виде отдельной книгой (1940 г.), а сказка «Башмаки Абу-Гасана» стала хрестоматийной, выдержав ряд изданий и в советское время.

Велика роль журнала «Аскер» в подготовке целого поколения педагогических кадров. В выходящей приложении к журналу «Педагогической библиотеке» (26 вып.) С. Д. Лисициан выступал переводчиком с русского и ряда европейских языков статей по вопросам педагогики и воспитания детей.

Определенное место в научно-педагогической деятельности С. Д. Лисициана занимают издаваемые им совместно с Ов. Туманяном и Л. Шантом в 1907—1922 гг. в Тифлисе учебники армянского языка «Лусабер» для I—V классов. В «Лусабере», основанном на самых пе-

редовых научных и педагогических идеях своего времени и обобщающем лучший опыт предыдущих учебников второй половины XIX в., в значительной мере находил отражение опыт демократического образования и воспитания, применяемый в гимназии Лисициан.

«Лусабер» сыграл большую роль в деле образования и воспитания армянских детей. Долгое время им пользовались практически во всех армянских школах разных стран света, а в Закавказье с 1907 г. до 1922 года «Лусабер» оставался почти единственным учебником армянского языка. С. Д. Лисициан осуществил также издание «Лусабера» на западноармянском литературном языке в Константинополе, где он начал выходить с 1911 г. вплоть до середины 50-х годов. В усовершенствовании методики преподавания большую роль сыграли методические учебные пособия — «Руководство к «Лусаберу» и «Письменные упражнения».

Научно-педагогическую и издательскую деятельность С. Д. Лисициан сочетал с литературоведческой работой. Еще в конце XIX в. он выступил с рядом литературоведческих трудов: «Армянская литература и действительность» (1893 г.), «Направления русской литературы XVIII—начала XIX вв.» (1899 г.). В 1899 г. выходит в свет монография «Пушкин, его жизнь и деятельность (к 100-летию со дня рождения)», а позднее — статья «Пушкин в Армении» (1937 г.), к которой автор прилагает составленную им самим географическую карту маршрута путешествия поэта в Арзрум.

На страницах журнала «Тараз» С. Д. Лисициан публикует ряд статей и рецензий литературно-критического содержания.

Литературоведческая деятельность С. Д. Лисициана была неразрывно связана с переводческой. Активный сторонник и пропагандист всего прогрессивного в науке и искусстве, он стремился посредством переводов приобщить армянского читателя к передовым научным идеям и теориям своего времени и к лучшим образцам русской и зарубежной литературы, одновременно популяризируя достижения арменоведения в России. Свободно владея русским, украинским, белорусским, грузинским и рядом иностранных языков (английский, немецкий, французский, польский), а также латинским и древнегреческим, С. Д. Лисициан делал многочисленные переводы научной и педагогической литературы.

Среди научных переводов следует отметить его участие в осуществлении перевода с английского на русский язык двухтомного труда Х. Ф. Линча «Армения». Пропаганде и популяризации учения Ч. Дарвина среди армянской общественности послужили переведенные С. Д. Лисицианом работы: А. Уоллеса «Чудесный век» (с английского), К. Тимирязева «Дарвин и его учение», Е. и Д. Лубоцких «Душа животных и человека», популяризации естествознания — книга А. Нечаева «Работа подземных сил».

Среди художественных переводов С. Д. Лисициана привлекает внимание роман Г. Сенкевича «Камо гряде-

ши?», переведенный им с оригинала и изданный им же при жизни автора в 1898 г. Для следующего издания (1912 г.) он написал предисловие к книге о жизни и творчестве видного польского писателя и составил комментарии к тексту. Перевод этот выполнен на столь высоком уровне, что не утратил своего значения и в наши дни (в советское время переиздан дважды).

В многогранном наследии С. Д. Лисициана особое место принадлежит научным изысканиям и большому личному вкладу в организацию и развитие этнографической и географической наук в Армении.

Склонность и способности к научной работе выявились у С. Д. Лисициана довольно рано, еще на студенческой скамье. Свои научные изыскания он начинает осуществлять в Эчмиадзинской духовной семинарии Геворкян, а затем в период жизни в Тифлисе.

Во время пребывания (1904 и 1910—1911 гг.) в ряде зарубежных стран (Австрия, Швейцария, Германия, Чехия и др.) С. Д. Лисициан, наряду с ознакомлением с новейшими методами школьного преподавания и подготовкой западноармянского варианта «Лусабера», много работал в библиотеке Конгрегации венских мхитаристов, в берлинском, константинопольском и других музеях над первоисточниками по истории Армении, а также над археологическим материалом, вывезенным Леманном-Гауптом из Вана и других мест.

После установления Советской власти в Закавказье, С. Д. Лисициан целиком посвящает себя научной

деятельности, сочетая ее с преподаванием в высших учебных заведениях.

В 1924 г. по приглашению правительства Армянской Советской Социалистической республики С. Д. Лисициан из Тифлиса переезжает в Ереван, где начинается новый, плодотворный этап его деятельности. В Ереване, во вновь созданном университете, С. Д. Лисициан с 1924 г. до конца своей жизни (1947 г.) читал курс физической и исторической географии Армении и Закавказья (с использованием картографического материала), а впоследствии также и этнографии, руководил работой аспирантов, преподавал в Ереванской партшколе при Наркомпросе АрмССР (1925—1929 гг.) и в Ереванском армянском педагогическом институте (1938—1943 гг.).

Будучи членом методического бюро при Наркомпросе АрмССР и ученым секретарем Центрального краеведческого бюро, С. Д. Лисициан сыграл в 1920-ые годы большую роль в деле организации краеведческой работы в республике. При его активном участии была создана сеть краеведческих организаций практически во всех районах Армении, а для их целенаправленной работы им самим составлен и опубликован ряд обстоятельных инструкций.

Особенно велик вклад С. Д. Лисициана в организацию и развитие этнографической науки. Он по праву считается основоположником советской армянской этнографии. На этом поприще в нем сочетались пытливы

исследователь, многоопытный практик и умелый организатор.

Этнографией С. Д. Лисициан начал заниматься еще в 1920-е годы, являясь до середины 1930-х годов научным сотрудником Кавказского историко-археологического института (КИАИ) в Тифлисе. В эти годы он по заданию Института предпринимает ряд научных экспедиций по сбору этнографического материала как на местах, так и записывая его со слов армян-беженцев. Результатом этих исследований явилась серия его статей в «Известиях» и «Бюллетенях» КИАИ, посвященных, в частности, истории крестьянского жилища армян и его специфике в различных историко-этнографических районах Армении. С. Д. Лисициан первым обратил внимание на архитектурную конструкцию крестьянского дома — «глхатуна» — и его генетическую общность с армянскими культовыми сооружениями.

В 1928 г. С. Д. Лисициан был назначен заведующим этнографическим отделом Гос. исторического музея Армении, который он возглавлял до конца своей жизни. Именно к этому периоду относится его активная деятельность по организации и развитию этнографической науки в республике. Для сбора музейных экспонатов и пополнения коллекций С. Д. Лисициан в 1930-е годы систематически и планомерно организует этнографические экспедиции в различные районы Советской Армении, а также армянские поселения за ее пределами. Огромное значение он придавал также сбору и фиксации полевого этнографического материала. Прекрас-

но сознавая специфику текущего момента (стремительную трансформацию различных явлений традиционной культуры в период коренных социалистических преобразований в 1920—1930 гг.), С. Д. Лисициан считал запись этнографического материала первоочередной и безотлагательной задачей. С этой целью, наряду с экспедиционным исследованием, он налаживал на местах широкую корреспондентскую сеть. Благодаря исключительной энергии, энтузиазму, большим познаниям и организаторским способностям С. Д. Лисициана, этнографический отдел музея за довольно короткий срок обогатился ценными коллекциями, полнота и широта охвата которых наряду с составленными на высоком научном уровне, систематизированными каталогами вскоре сделали его одним из ведущих учреждений страны подобного профиля.

Неоценимым вкладом в развитие армянской этнографии явился составленный С. Д. Лисицианом «Этнографический вопросник», который имел огромное теоретическое и практическое значение и вот уже на протяжении четырех десятков лет служит методическим руководством. Вышедший в свет за две недели до кончины автора, он «явился как бы завещанием новому поколению этнографов Армении». (Кусикьян).

В 1930—1940 гг. С. Д. Лисицианом были завершены основополагающие труды по армянской этнографии. Подготовленные к печати самим автором, они вышли в свет в разное время уже посмертно.

Плоды многолетних трудов по сбору этнографического материала и изучению отдельных историко-этнографических областей Армении изложены в двух значительных его работах: «Армяне Зангезура» и «Армяне Нагорного Карабаха. Этнографический очерк». Их научную ценность прежде всего определяет ставший уже уникальным полевой материал, собранный автором в середине 1920-х (Нагорный Карабах) и в начале 1930-х (районы Зангезура) годов в важный и сложный период первых послереволюционных десятилетий. Впервые в армянской советской этнографии отдельная историко-этнографическая область была подвергнута специальному этнографическому исследованию. Неустойчивый и кропотливый исследователь, С. Д. Лисициан осветил все стороны хозяйственной, общественной и духовной жизни армян указанных регионов, вскрыл их местную специфику и одновременно показал историко-культурную общность с армянским этносом в целом.

Одной из лучших работ С. Д. Лисициана по праву считаются также «Очерки этнографии дореволюционной Армении», где подытожены достижения советской армянской этнографии и с возможной полнотой представлены основные аспекты традиционной материальной и духовной культуры армянского народа.

Указанные работы в значительной степени были использованы при написании ряда глав раздела «Народы Армянской Советской Социалистической респуб-

лики» второго тома книги «Народы Кавказа» (в серии «Народы Мира»).

В научной деятельности С. Д. Лисициана особое место уделено географическим изысканиям. В своих исследованиях по этнографии и истории Армении он придавал важное значение роли географического фактора, в связи с чем подробно изучил географию Армянского нагорья и соседних областей, лично обследовав все районы республики. Плодом его многолетней деятельности явилась обобщающая работа «Физическая география Армянской ССР (с демографией)», где подробно представлены топография, климат, гидрография, почвы, флора и фауна, население и административное деление Советской Армении. Эта работа, написанная в сжатой и лаконичной форме, явилась одной из первых разработок материала по данному вопросу (общая же сводка по всему Армянскому нагорью осталась в рукописи). Он опубликовал также ряд статей историко-географического характера: «К исторической географии Мокуса», «Путь Помпея по Закавказью», «Путь вторжения киммерийцев в Закавказье» и др.

Значительна роль С. Д. Лисициана в организации «Географического общества АрмССР». Как один из инициаторов его создания он с 1935 г. до конца своей жизни принимал самое активное участие в его деятельности.

На протяжении многих лет С. Д. Лисицианом был собран богатый материал также по различным периодам армянской истории, в особенности по эпохам вла-

дычества ахеменидов, селевкидов и римлян. Результатом этих исследований явился ряд статей исторического характера, как, например, «Тигран Великий по монетам», а также указанные выше историко-географические работы. Он первым дал расшифровку греческой надписи Гарни, а еще ранее — историческую трактовку кромехов в Зангезуре («Кошун-Дашское мегалитическое городище в Сисиане»).

Всю многогранную научную деятельность С. Д. Лисициана отличает историзм в трактовке исследуемых им явлений. Именно исторический подход, стремление видеть все явления в движении, развитии, во многом обусловили широкий диапазон его научных интересов.

За плодотворную научно-педагогическую деятельность и подготовку кадров С. Д. Лисициану в 1941 г. было присвоено звание профессора, а в 1945 г. — заслуженного деятеля науки АрмССР. В 1945 г. он был награжден орденом Трудового Красного Знамени. В октябре того же года было широко отмечено 80-летие со дня рождения и 60-летие его научно-педагогической деятельности, а ереванской средней школе № 34 было присвоено имя С. Д. Лисициана. В 1946 г. он был награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне», неоднократно награждался Почетными грамотами Верховного Совета АрмССР.

Скончался Степан Данилович Лисициан 4 января 1947 г. в Ереване.

Для увековечения памяти выдающегося ученого и педагога его имя было присвоено этнографическому ст.

делу Гос. исторического музея Армении, а также установлены его именные стипендии для студентов географического факультета Ереванского гос. университета и аспирантов Института истории АН АрмССР. В 1980 г. именами С. Д. Лисициана и его дочери, заслуженного деятеля науки Србуи Степановны Лисициан, был назван научный кабинет-архив Института археологии и этнографии АН АрмССР.

С. Д. Лисициан всю свою долгую жизнь и более чем полувековую деятельность посвятил делу развития арменологии, этнографической, географической и педагогической наук в Армении, своими фундаментальными трудами внеся неоценимый вклад в сокровищницу армянской материальной и духовной культуры.

Академик АН АрмССР С. Т. ЕРЕМЯН

Кандидат исторических наук Д. С. ВАРДУМЯН

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Ս. Դ. ԼԻՍԻՑԻԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТРУДАХ
С. Д. ЛИСИЦИАНА

Արսենյան Ա. [Գրախոսություն] || Սովետ. մանկավարժ. — 1941. — № 3. — էջ 109—110. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. ՀԽՍՀ ֆիզիկական աշխարհագրություն: Դեմոգրաֆիայով. — Եր.: Հայպետհրատ, 1940. — 170 էջ, իւ., քարտեզով:

Атанесян А. Рец. на кн.: Лисициан Ст. Физическая география АрмССР, с демографией.

Աղաբաբ Հ. [Գրախոսություն] || Հորիզոն. — Թիֆլիս. — 1914. — 22, 23 հոկտ. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ., Թումանյան Հովհ., Շանթ Լ. Լուսաբեր. — 5-րդ տարի. — Թիֆլիս, էլեկտրատիպ Ն. Աղանյանի, 1914. — 256 էջ:

Агабаб А. Рец. на кн.: Лисициан Ст., Туманян Ов., Шант Л. Лусабер: 5-й год обучения.

Ասլանյան Ա. Լիսիցյան Ստեփան Պանիկի || Հայկ. սովետ. հանրագիտ. — Եր., 1978. — Հ. 4. — էջ 625:

Асланян А. Лисициан Степан Данилович.

Ասլանյան Ա., Բաղդասարյան Ա., Ստեփան Լիսիցյան: (Մենդյան 100-ամյակի առթիվ) || Սովետ. Հայաստան. — 1965. — № 9. — էջ 18—19:

Асланян А., Багдасарян А. Степан Лисициан: (К 100-летию со дня рождения).

Ավանեսյան Հ. Կ. Նվեր հայ մանուկներին: Առաջարան || Մատենագիտություն «Հասկեր» ամսագրի. — Եր., 1981. — էջ 6—23:

Аванесян Г. Г. Подарок армянским детям: Предисловие//Библиография журнала «Аскер».

Խաղաղյան Բ. [Ստեփան Լիսիցյանի մասին] // Բարսեղյան Բ. Հենրիկ Սենկևիչը և հայ գրականությունը. — Եր., 1978. — էջ 13—14, 59—60, 69:

Барсегян Б. [О Степане Лисициане] // Барсегян Б. Генрик Сенкевич и армянская литература.

Իդրյան Վ. Հ. [Գրախոսություն] // Գրակ. Բերք. — 1947. — 17 մարտի. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. Ազգագրական հարցարան. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1946. — 106 էջ:

Бдоян В. А. Рец. на кн.: Лисициан Ст. Этнографический вопросник.

Իդրյան Վ. Հ. [Գրախոսություն] // Էջմիածին. — 1946. — № 11—12. — էջ 64—67. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. Ազգագրական հարցարան. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1946. — 106 էջ:

Бдоян В. А. Рец. на кн.: Лисициан Ст. Этнографический вопросник.

Իդրյան Վ. Հ. Ստեփան Լիսիցյան: Կենսագրական ակնարկ // Էջմիածին. — 1947. — № 1—2. — էջ 40—42:

Бдоян В. А. Степан Лисициан: Биографический очерк.

Կազանեյան Հ. Լեզվական հարցի շուրջ: [Պատասխան Ստ. Լիսիցյանին՝ նրա «Պոլսահայերենի ներկան և ապագան» դասախոսության անթիվ] // Ազատամարտ. — 1911. — № 12. — էջ 1009—1013, № 13. — էջ 1037—1040:

Газанчян Ов. К вопросу о языке: [Ответ Ст. Лисициану по поводу его лекции «Настоящее и будущее западноарм. лит. языка»].

Կիտական ռադմանսիրություն Մեղրու շրջանում: [Հարցազրույց Ստ. Լիսիցյանի հետ՝ Մեղրի կատարած նրա գիտական ուղևորության արդյունքների մասին] // Խորհրդ. Հայաստան. — 1928. — 26 սեպտ.:

Научное исследование в Мегринском районе: [Интервью со Ст. Лисицианом о результатах его экспедиции в Мегри].

Կոմունիզմի և. [Ստ. Լիսիցյանի «Արու Հասանի մաշիկները»] // Գյուլնազարյան և. Ակնարկներ հայ մանկական գրականության պատմության. — Եր., 1961. — էջ 83—85:

Гюльназарян Х. [«Башмаки Абу Гасана» Ст. Лисициана].

[Իրախոսություն] // Մշակ. — 1899. — 26 մայիսի. — Ստորագր.՝ Լ. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. Պուշկին: Նրա կյանքն ու գործունեությունը. — Թիֆլիս: Հրատ. Թիֆլիսի հայոց հրատ. ը-թյան, 1899. — 140 էջ:

Рец. на кн.: Лисициан Ст. Пушкин. Жизнь и деятельность.

Կրիգորյան Վ. Հրատարակվել է Լեհաստանում: [Գ. Բ. Ղարիբջանյանի և Ն. Ս. Լիսիցյանի «Ռուս-լեհական-հայկական մշակութային կապերի պատմությունը: Ստեփան Լիսիցյան» լեհ. լեզվ. հոգվածի մասին] // Ավանգարդ. — 1984. — 17 փետր., Սովետ. Հայաստան. — 1983. — 29 մայիսի, Հայրենիքի ձայն. — 1983. — 22 հունիսի. — էջ 6:

Նույնը ռուս. լեզվ.:

Григорян В. Издано в Польше [О ст. Г. Б. Гарибджаняна и Н. С. Лисициан «Из истории русско-польско-армянских культурных связей» на польск. яз.] // Коммунист.—Ереван.—1983.—12 мая.

Կոնստանտին Կ., Զեյթադյան Մ. Ստեփան Լիսիցյան: 1865—1947 // Հայ մշակույթի օրրանը Ներսիսյանցիների կամավոր ը-թյուն. — Եր., 1971. — էջ 149—153:

Грдзелян Г., Зейтаган М. Степан Лисициан: 1865—1947.

Իրամբյան Ռ. Գրական մեծությունները բանագործ [Հովհ. Թումանյանի և Ստ. Լիսիցյանի մասին] // Մշակ. — 1909. — 28 հուլիսի:

Драмбян Р. Видные писатели—плагиаторы: [Об Ов. Туманяне и Ст. Лисициане].

Բաղևոսյան Խ. Լիսիցյան Ստեփան Դանիելի // Մեր անվանի դասախոսները Ներսիսի պետ. համալս. — Եր., 1970. — Մ. 1. — էջ 106—107:

Татевосян Т. Лисициан Степан Данилович.

Բաղևոսյան Խ. Ստեփան Լիսիցյան // Ներսիսի համալս. — 1969. — № 5. — էջ 76—79. — (Նրանք աշխատել են մեր համալսարանում):

Татевосян Т. Степан Лисициан.

Խորոսյան Վ. Ստեփան Լիսիցյան: Պայծառ անուն // Սովետ. դպրոց. — 1982. — 2 դեկտ.:

Торосян В. Ст. Лисициан: Славное имя.

Բեհիկյան Ա. Հայ մշակույթի երախտավորը: (Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Սովետ. գրակ. — 1965. — № 12. — էջ 113—116:

Инджикян А. Видный деятель армянской культуры: (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана).

Բեհիկյան Ա. [Ստ. Լիսիցյանը Հովհ. Բումանյանի մասին] // Ինճիկյան Ա. Հովհաննես Բումանյան: Կյանքի և ստեղծագործության պատմությունը, 1869—1899. — Եր., 1969. — էջ 250—252, 259—260:

Инджикян А. [Ст. Лисициан об Ов. Туманяне].

Բեսիտառաի կողմից: [Առաջարան Ստ. Լիսիցյանի «Լեռնային Ղարարադի հայերը: Ազգագրական ակնարկ»-ի] || Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն: Նյութեր և ուսումնասիրություններ / ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտ. և ազգագր. ին-տ. — Եր., 1981. — [Պր.] 12. — էջ 5:

От Института. [Предисловие: «Армяне Нагорного Карабаха. Этнографический очерк»].

Լալախանյան Ս. Մեծ կյանք՝ մեծ ճանապարհի համար: (Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Երեկոյան Երևան. — 1965. — 22 սեպտ.:

Лалаханян С. Большая жизнь для большого пути: (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана).

Լիսիցյան Կ. Նվիրում. — Եր.: Սովետ. գրող, 1982. — 75 էջ:

Лисициан К. Посвящение.

Լիսիցյան Ստեփան Դանիելի (1865—1947): [Կենսագրական տեղեկություններ և տպագիր աշխատությունների համառոտ ցանկ] // Հայ գիտնականներ, հրապարակասուներ, ժողովրդագրության / Կազմեց Հովհ. Պետրոսյանը. — Եր., 1960. — էջ 327—329:

Лисициан Степан Данилович (1865—1947): [Биогр. данные и краткий список опубликованных работ].

Խաչատրյան Փ. Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակը [ՀՍՍՀ ԳԱ հաս. գիտ. բաժանմունքի և Երևանի պետ. համալսարանի համատեղ գիտ. նստաշրջանը] // Տեղեկագիր | ՀՍՍՀ ԳԱ հաս. գիտ. — 1965. — № 11. — էջ 108—109.

Хачатрян Ж. 100-летие со дня рождения Ст. Лисициана: [Совместная науч. сессия Отд-ния обществ. наук АН АрмССР и Ерев. гос. ун-та].

Խաչատրյան Հ. Մի հին գերդաստան: [Խոսվում է նաև Ստ. Լիսիցյանի մասին] // Հայրենիքի ձայն. — 1967. — 5 փետր. — էջ 5:

Хачатрян Г. Одно старинное семейство. [Говорится также о Ст. Лисициане].

Խաչիկյան Մ. Ստ. Լիսիցյանի արձանի բացումը [Երևանում] // Սովետ. Հայաստան. — 1982. — 30 նոյեմբ.:

Хачикян М. Открытие памятника Ст. Лисициану [в Ереване].

Վոդյուն Մ. Ավանվոր մանկավարժն ու գրականագետը: [Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ] // Կոմունիստ. — 1965. — 2 նոյեմբ.:

Корюн М. Видный педагог и литературовед: [К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана].

Վոդյուն Մ. «Լուսաբեր» դասագիրքը: (Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Սովետ. դպրոց. — 1965. — 17 սեպտ.:

Корюн М. Учебник «Лусабер»: ♣ (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана).

Վոդյուն Մ. «Հասկերը» և նրա խմբագիրը: (Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Բանվոր. — 1965. — 23 սեպտ.:

Корюн М. Журнал «Аскер» и его редактор: (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана):

Վոդյուն Մ. Ստ. Լիսիցյանը որպես «Հասկերի» խմբագիր: (Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ) // Գրակ. թերթ. — 1945. — 30 սեպտ.:

Корюн М. Ст. Лисициан как редактор журнала «Аскер»: (К 80-летию со дня рождения).

Կորյուն Մ. Ստ. Լիսիցյանի «Հասկերը»: (Ստեփան Լիսիցյանի ծննդ-
յան 100-ամյակի առթիվ) //Ավանգարդ. — 1965. — 23 սեպտ.:
Корюн М. Журнал «Аскер» Ст. Лисициана: (К 100-летию со
дня рождения Степана Лисициана).

Կորյուն Մ. Ստ. Լիսիցյանի մանկական պատմվածքները «Հասկերում»
//Սովետ. Հայաստան. — 1945. — 19 սեպտ.:
Корюн М. Детские рассказы Ст. Лисициана в журнале «Аскер».

Հակոբյան Մ. Կյանք, որ նվիրաբերվեց ժողովրդին: (Ստ. Լիսիցյանի
ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) //Սովետ. Հայաստան. — 1965. — 29 հոկտ.:
Акопян М. Жизнь, посвященная народу: (К 100-летию со дня
рождения Ст. Лисициана).

Հովակիմյան Բ. Ստեփան Լիսիցյան: (Ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)
//Սովետ. արվեստ. — 1965. — № 12. — էջ 49—50:
Овакимян Б. Степан Лисициан: (К 100-летию со дня рождения).

Ղազիբյան Ա. /Գրախոսություն/ //Լրաբեր հաս. գիտ. /ՀՍՍՀ ԳԱ. —
1982. — № 1. էջ 98—100. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. Լեոնային Ղարա-
բաղի հայերը: Ազգագրական ակնարկ. — Եր., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1981. —
84 էջ. — (ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտ. և ազգագր. ին-տ. Հայ ազգագրություն և
բանահյուսություն: նյութեր և ուսումնասիրություններ, [Պր.] 12):

Газиян А. Рец. на кн.: Лисициан Ст. Армяне Нагорного Кара-
баха.

Ղազիբյան Ա. Լիսիցյանների ընտանիքը: [Խոսվում է նաև Ստ. Լիսիցյա-
նի մասին] //Հայրենիքի ձայն. — 1982. — 20 հունվ. — էջ 5:

Газиян А. Семья Лисицианов: [Говорится также о Ст. Лиси-
циане].

Ղաչոյան Հ. Կյանք՝ նվիրված իր ժողովրդին //Լիսիցյան Ստ. Մաղ-
կաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 3—19:

Каджоян Р. Жизнь, посвященная своему народу.

Ղաթիրջանյան Լ. Պ. Լիսիցյան Ստեփան (1865—1947) //Ղարերջան-
յան Լ. Պ. Երևանի պետական համալսարանը (1920—1930 թթ.). — Եր.,
1965. — էջ 261:

Гарибджанян Л. П. Лисициан Степан (1865—1947).

Մազմանյան Ա. Մեծ մանկավարժը և հայրենասերը: [Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ] // Սովետ. մանկավարժ. — 1965. — № 9. — էջ 65—70:

Мазманян А. Видный педагог и патриот: [К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана].

Մալխասյան Ստ. Նամակ խմբագրին: [Ստ. Լիսիցյանի «Տարազում» տպագրված հոդվածի առթիվ] // Սուրճ. — 1891. — № 10. — էջ 1258—1260:

Малхасян Ст. Письмо редактору: [По поводу статьи Ст. Лисициана, напеч. в журн. «Тараз»].

Մարտիրոսյան Հ. «Լուսաբերի» հրատարակության պատմությունից (Հրատարակության 70-ամյակի առթիվ) // Սովետ. մանկավարժ. — 1978. — № 3. — էջ 92—95:

Мартиросян А. Из истории издания учебника «Лусабер»: (К 70-летию издания).

Մարտիրոսյան Հ. Կատարինե Լիսիցյանի մասնավոր դպրոցի պատմությունից // Ասպիրանտական գիտ. աշխատ. ժողովածու / Խ. Արսվյանի անվ. հայկ. մանկավարժ. ին-տ. Եր., 1975. — [Հ.] 8, պր. 3: Մանկավարժություն և հոգեբանություն. — էջ 72—82:

Мартиросян А. Из истории частной школы Катарине Лисициан.

Մարտիրոսյան Հ. Ս. «Հասկեր» ամսագիրը՝ մանկավարժական առաջավոր գաղափարների պրոպագանդիստ // Ժողովրդական կրթության պրոբլեմները հայ մանկավարժական մտքի պատմության մեջ: Գիտ. աշխատ. միջրուհական թեմատիկ ժողովածու (Մանկավարժություն) / Խ. Արսվյանի անվ. հայկ. մանկավարժ. ին-տ. — Եր., 1986. — էջ 66—73:

Мартиросян А. М. Журнал «Аскер» — пропагандист передовых педагогических идей.

Մարտիրոսյան Հ. Նախարան: [Կատարինե և Ստեփան Լիսիցյանների գործունեության մասին] // Կ. Լիսիցյան. Նվիրում. Եր., 1982. — էջ 3—16:

Мартиросян А. Предисловие: [О деятельности Катарини и Степана Лисицианов].

Մարտիրոսյան Հ. Մ. Ստեփան Լիսիցյան // Սովետ. մանկավարժ. — 1982. — № 2. — էջ 61—64:

Мартиросян А. М. Степан Лисициан.

Մարտիրոսյան Հ. Մ. Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանի դիդակտիկական հայացքների շուրջը // Թեզիսներ Խ. Աբովյանի ծննդյան 175-ամյակին նվիրված պրոֆեսորադասախոս. անձնակազմի և երիտ. գիտնականների ու մասնագետների դիտ. կոնֆ. զեկուցումների / Խ. Աբովյանի անվ. հայկ. մանկավարժ. ին-տ. — Եր., 1984. — էջ 6.—64:

Мартиросян А. М. К дидактическим воззрениям Степана Даниловича Лисициана.

Մելիք-Փաշայան Կ. Վ. [Գրախոսություն] // Պատմա-բանասիր. հանդես | շՄՍՀ ԳԱ. — 1970. — № 3. — էջ 261—263. — Գրախոս. Լիսիցյան Ստ. Զանգեզուրի հայերը. — Եր.: շՄՍՀ ԳԱ հրատ., 1969. — 335 էջ:

Мелик-Пашаян К. В. Рец. на кн.: Лисициан Ст. Армяне Закавказья.

Մելիք-Փաշայան Կ. Վ. Սովետահայ ազգագրության անցած ուղին: [Ստ. Լիսիցյանի ավանդը հայ ազգագրության մեջ] // Լրարեր հաս. գիտ. | շՄՍՀ ԳԱ. — 1968. — № 11. — էջ 56—57:

Мелик-Пашаян К. В. Путь, пройденный советской армянской этнографией: [Вклад Ст. Лисициана в армянскую этнографию].

Մելիք-Փաշայան Կ. Վ. Ստ. Լիսիցյան: (Ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Պատմաբանասիր. հանդես | շՄՍՀ ԳԱ. — 1965. — № 4. — էջ 31—42:

Мелик-Пашаян К. В. Ст. Лисициан: (К 100-летию со дня рождения).

Մովսիսյան Ա. Ստեփան Լիսիցյան: [Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ] // Սովետ. Հայաստան. — 1945. — 6 հոկտ.:

Мовсисян А. Степан Лисициан: [К 80-летию со дня рождения].

Նազաբեքյան Ա. [Գրախոսություն] //Մշակ. — 1908. — 27 օգոստ. — Գրախոս. Լուսարեք: Ա. տարի: Այբբենարան և առաջին ընթերցարան Վազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բումանյան, Լ. Շանթ. — Թիֆլիս, 1907. — 96 էջ:

Назаретян А. Рец. на кн.: Лусабер/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян, Л. Шант.

Շանթյան Կ. [Գրախոսություն] //Ազատամարտ. — 1911. — 30 դեկտ.: 1912. — 12 հունվ. — Գրախոս. «Լուսարեքի» ուղեցույցը: Գրեկ-գարգալ սովորեցնելու եղանակը: Նախապատրաստական տարի /Մշակեցին Ս. Լիսիցյան, Լ. Սեղրոսյան. — Կ. Պոլիս: Տպ. «Արաքս», 1911. — 176 էջ:

Шахламян Г. Рец. на кн.: Руководство к «Лусаберу» /Сост. С. Лисициан, Л. Сехбосян.

Սեղրոսյան Հ. Սերունդների դաստիարակը: (Ստեփան Լիսիցյանի ընդդ-
յան 100-ամյակի առթիվ) //Սովետ. Վրաստան. — 1965. — 23 սեպտ.:

Серобян А. Воспитатель поколений: (К 100-летию со дня рождения Степана Лисициана).

Ստեփան Լիսիցյան. 1865—1947: (Ծննդյան 120-ամյակը) //Հիշար-
ժան տարեթվեր /ՀՍՍՀ Ա. Մյասնիկյանի անվ. պետ. գրանի հրատ.
բաժին. — 1985. — № 3. — էջ 78—83:

Степан Лисициан. 1865—1947: (120-летие со дня рождения).

Ստեփան Լիսիցյան: [Ծննդյան 100-ամյակի առթիվ] //Հայաստանի
աշխատավորուհի. — 1965. — № 9. — էջ 28—29:

Степан Лисициан: [К 100-летию со дня рождения].

Ստեփան Լիսիցյան: [Մահախոսական] //Սովետ. Հայաստան. — 1947. —
8 հունվ.:

Степан Лисициан: [Некролог].

Ստեփան Լիսիցյանի հորեղանը //Սովետ. Հայաստան. — 1945. — 7
հոկտ.:

Юбилей Степана Лисициана.

Ստեփանյան Կ. Լիսիցյան Ստեփան //Ստեփանյան Կ. Կենսագրական
բառարան. — Եր., 1981. — Ը. 2. — էջ 31:

Степанян Г. Лисициан Степан.

Վարդապետյան Լ. Ստեփան Լիսիցյանը և հայ թանգարանագիտությունը
// Կուլտ.-լուս. աշխատանք. — 1985. — № 4. — էջ 14—17:

Варданян Л. Степан Лисициан и армянское музееведение.

Վարդապետյան Լ. Հայագիտության բազմաթիվ իրադարձություններ: Ազգագրագետ Ս. Լիսիցյանի ծննդյան 120-ամյակի առթիվ // Սովետ. Հայաստան. — 1985. — 24 նոյեմբ.:

Вардунян Д. Заслуженный деятель арменистики: К 120-летию со дня рождения этнографа С. Лисициана.

Սիմեոնյան Ա. Բազմազան աշխատակցական կազմակերպչությունը (Ստ. Լիսիցյանի ծննդյան 100-ամյակը) // Գրական. թերթ. — 1965. — 5 նոյեմբ.:

Оганян А. Заслуженный педагог, писатель: (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана).

Башинджагян З. Степан Лисициан: К 100-летию со дня рождения // Лит. Армения. — 1965. — № 12. — С. 89—91.

Варданян Л. М. Из истории становления и развития этнографической науки и музееведения в Армении (1920—1940-е годы) // Проблемы развития культуры народов и изучения культуры по музейным коллекциям: Всесоюз. науч. конф. «Этногр. наука и пропаганда этногр. знаний», посв. 70-летию Великого Октября: Тез. докл. — Омск, 1987. — С. 98—99.

Варданян Л. М. [Рецензия] // Сов. этнография. — 1972. — № 1. — С. 186—187. — Рец. на кн.: Лисициан Ст. Армяне Зангезура. — Ер.: Изд-во АН АрмССР, 1969. — 335 с. — Арм.

Варданян Л. М. Степан Данилович Лисициан: [1865—1947 гг.] // Сов. этнография. — 1986. — № 6. — С. 59—69.

Гарибджанян Г. Б., Лисициан Н. С. Из истории русско-польско-армянских культурных связей: Степан Лисициан. — Польск. // Studia polonoslavica-orientalia / Polska AN. In-t slowianoznawstwa. Acta literaria. — 1980. — [Г.] 6. — S. 223—247.

То же рус.

Гарибджанян Г. Б., Лисициан Н. С. Из истории русско-польско-армянских культурных связей. Степан Лисициан [реферат] //

Зарубежная литература /АН АрмССР. Центр науч. информации по обществ. наукам.—Ер., 1987.—№ 4.—С. 32—37.

Гарибджанян Г. Б. Питомец Варшавского университета: [Степан Лисициан]//Армения сегодня.—1974.—№ 4.—С. 28.

Гарибджанян Г. Б. Роль Степана Лисициана в развитии русско-армянских культурных связей//Лит. Армения.—1980.—№ 3.—С. 100—105.

Гарибджанян Г. Б. Степан Лисициан и польская литература//Вестн. архивов Армении.—1974.—№ 3.—С. 25—38.

Замечательная находка: [Исследование С. Д. Лисицианом греческого текста Гарнийской надписи и ее расшифровка]//Коммунист.—1945.—30 сент.

Кусикьян И. [Рецензия]//Сов. этнография.—1948.—№ 1.—С. 246.—Рец. на кн.: Лисициан С. Д. Этнографический вопросник.—Ер.: Изд-во АН АрмССР, 1946.—108 с.—Арм.

Кусикьян И. С. Д. Лисициан: [Некролог. С кратким списком научных трудов С. Д. Лисициана]//Сов. этнография.—1947.—№ 2.—С. 231—234.

Лисициан Н. Он сеял разумное, доброе: [Об учебнике армянского языка «Лусабер»]//Коммунист.—1978.—9 июля.

Лисициан Степан Данилович: [Биогр. справка]//Горький и Армения: Статьи, письма, воспоминания и «Хроника»/Сост., авт. примеч. и «Хроники» К. В. Айвазян, С. Т. Ахумян.—Ер., 1968.—С. 254—255.

Мелик-Пашаян К. В. Ученый-патриот: (К 100-летию со дня рождения Ст. Лисициана)//Коммунист.—1965.—29 окт.

Мелик-Пашаян К. В. Основные направления этнографических исследований в Армянской ССР//Сов. этнография.—1971.—№ 3.—С. 17—18.

Петросян Э. Х. Ученый, педагог, гражданин: (К 100-летию со дня рождения С. Д. Лисициана)//Комсомолец.—1965.—29 окт.

Сейланов Л. Увековечен в бронзе: [Открытие памятника С. Д. Лисициану перед зданием Ереванской средней школы № 34 им. Ст. Лисициана]//Коммунист.—1983.—20 февр.

Смирнова Я. Заседание, посвященное памяти С. Д. Лисициана [в секторе Кавказа Ин-та этнографии АН СССР]//Сов. этнография.—1947.—№ 2.—С. 215—216.

Степан Данилович Лисициан: [Некролог]//Коммунист.—1947.—8 янв.

Хачикян А. Степан Лисициан: [К 80-летию со дня рождения]//Коммунист.—Ереван.—1945.—6 окт.

Этнография Армении: [Интервью с С. Д. Лисицианом о музейной работе и сборе коллекций]/Эл. М.//Коммунист.—1935.—12 июня.

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

1 8 8 3

Միզեր: [Պատմվածք] //Աղբյուր. — 1883. — № 5—6. — էջ 226—
227. — Ստորագր. Օր. Միհրունի:
Мизер: [Рассказ].

Որբի հիշատակարանից //Աղբյուր. — 1883. — № 8—9. — էջ 285—
291. — Ստորագր. Օր. Միհրունի:
Из воспоминаний сироты.

Փղերի հասկացողությունը և լեզուն //Աղբյուր. — 1883.. — № 5—6. —
էջ 224—226. — Ստորագր. Օր. Միհրունի:
Сообразительность и язык слонов

Փռխար. էսկիրոս Ալֆոնս. Երկու կղզի //Աղբյուր. — 1883. — №
11. — էջ 378—382. — Ստորագր. Օր. Միհրունի:
Перелож. Эскирос Альфонс. Два острова.

Փռխար. [առաերենից]. Ուրիշի տունը քեզ բուն լի դառնալու (Ծիծեռ-
նակների կյանքից) //Աղբյուր. — 1883. — № 1. — էջ 5—8. — Ստորագր.
Օր. Միհրունի:

Перелож. [с рус.]. Чужой дом тебе гнездом не станет: Из жизни ласточек.

1889

Սուրբ հարբ և պատվելի հանդիսականք: [էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանի 15-ամյակի առթիվ] //Արարատ. — Վաղարշապատ, 1889. — № 10. — էջ 532—535:

Святые отцы и достопочтенные присутствующие: [В связи с 15-летием Эчмиадзинской духовной семинарии Геворкян].

[Գրախոսություն] //Սուրճ. — 1889. — № 4. — էջ 668—674.—

Գրախոս. Աղբյուր. — 1889, № 1—3:

Рец. на журн.: Ахбюр.—1899, № 1—3.

1891

[Գրախոսություն] //Տարազ. — 1891. — № 33—34. — էջ 505—508, № 35. — էջ 522—523, № 36. — էջ 539—540, № 37. — էջ 554—555.

Գրախոս. Յաղուրյան Կ. Հայերեն-ռուսերեն բառարան. — Թիֆլիս: Հրատ. հայ և վրացի ուսանողների, 1891. — XXIV, 464 էջ:

Рец. на кн.: Ягубян К. Армяно-русский словарь.

1892

Խորհրդավոր է մարդկային պատմության գաղտնիքը: [Գրիգոր Արծրանու մահվան առթիվ] //Տարազ. — 1892. — № 50. — էջ 645—646:

Сокровенна тайна человеческой истории. [В связи с кончиной Григора Арцруни].

Ռաֆայել Պատկանյանի երգերի բարոյական-կրթիչ նշանակությունը //Տարազ. — 1892. — № 42. — էջ 510—512:

Нравственно-воспитательное значение песен Рафаэла Патканяна.

[Գրախոսություն] //Տարազ. — 1892. — № 48. — էջ 621. —
Գրախոս. Հայոց գիրը [Աշխատասիրեց Իսահակ Հարությունյանց. —
Թիֆլիս: Տպ. Շարածևի, 1892. — 327 էջ:

Рец. на кн.: Арутюнян Исаак. Армянская письменность.

1 8 9 3

Անհատականության սկզբունքը մանկավարժության մեջ //Տարազ. —
1893. — № 26. — էջ 401—402:

Принцип индивидуальности в педагогике.

Արդյոք երեսուն և հինգ ամյակ է: [Հայոց թատրոնի սկզբնավորու-
թյան երեսունհինգամյակը տոնելու առթիվ] //Տարազ. — 1893. — № 5. —
էջ 65—66.

Тридцатипятилетие ли? [В связи с празднованием тридцатипяти-
летия основания армянского театра].

Բարերարությունից զրկվածներ //Տարազ. — 1893. — № 6. — էջ 82—
83:

Лишенные благотворительности.

Ժողովրդական թատրոն //Տարազ. — 1893. — № 19. — էջ 289—290:
Народный театр.

Մեզում են, թե՛ կրթվում //Տարազ. — 1893. — № 16. — էջ 241—243:
Рождаются или просвещаются?

Կյանքի մի գիծ, որ գեղարվեստական տիպար չի դառնի //Տարազ. —
1893. — № 10. — էջ 145—146:

Жизненная черта, не ставшая художественным образцом.

Հայ մամուլի հարյուրամյակը //Տարազ. — 1893. — № 25. — էջ 387—
388:

Столетие армянской периодической печати.

Հայոց գրականութիւնը և կյանքը //Տարազ. — 1893. — № 2. — էջ 25:

Армянская литература и действительность.

Հայոց թատրոն //Տարազ. — 1893. — № 15. — էջ 225—227:

Армянский театр.

Հրատարակչական գործը մեր մեջ //Տարազ. — 1893. — № 11. — էջ 161—163:

Издательское дело у нас.

Ներսիսյան դպրոց //Տարազ. — 1893. — № 23. — էջ 353—354:

Семинария Нерсисян.

Պատիգորսկու դպրոցի պատմութիւնը //Տարազ. — 1893. — № 12. — էջ 185—186. — Ստորագր. ***:

История школы в Пятигорске.

Տասը տարի անցա՛մ: [Առաքել Բահաբրյանի մահվան 10-ամյակի առթիւ] //Տարազ. — 1893. — № 9. — էջ 129—130:

Прошло десять лет: [К 10-летию со дня смерти Аракела Багатряна].

[Գրախոսութիւն] //Տարազ. — 1893. — № 21. — էջ 330—332.

Գրախոս. Армянские беллетристы: Сборник/Изд. под ред. Ю. Веселовского и М. Берберяна. Т. I.—М., 1893.—X, 518 с.

Рец. на кн.: Армянские беллетристы: Сборник. Т. I.

[Գրախոսութիւն] //Տարազ. — 1893. — № 32. — էջ 506—507, № 37. — էջ 569—571:

Գրախոս. Սուրճ. — 1893, № 4—6:

Рец. на журн.: Мурч (Молот).—1893, № 4—6.

[Գրախոսություն] //Տարազ. — 1893. — № 38. — էջ 588—590, № 39. — էջ 604—605, № 40. — էջ 622—623, № 41. — էջ 635—637, № 42. — էջ 646—648, № 43. — էջ 666—667, № 44. — էջ 678—681:

Գրախոս. Շիրվանզադե. Արսեն Դիմաքսյան: [Վեպ]. — Թիֆլիս: Տպ. Ռոստինյանցի, 1893. — 420 էջ. — Արտատպ. «Մուրճ» ամսագրից:

Рец. на кн.: Ширванзаде. Арсен Димаксян. [Роман].

Խաղամ. [լեհերենից]. Կովերսկա. Կազեя: [Վիպակ]. — Թիֆլիս, 1893. — 47 էջ:

Նույնը. //Տարազ. — 1893. — № 9. — էջ 134—139, № 10. — էջ 146—153. — Ստորագր. Օր. Միհրունի:

Пер. [с польск]. Коверска. Казея: [Повесть].

1895

Հիշողություններ պրոֆեսոր Թումանի մասին: [Նրա մահվան անթիվ] //Մշակ. — 1895. — 19 օգոստ.:

Воспоминания о профессоре Тумасе: [В связи с его кончиной].

1898

Առավոտ: [Պատմվածք] //Աղբյուր. — 1898. — № 4. — էջ 147—149: Ստորագր. Լ.:

Утро: [Рассказ].

[Գրախոսություն] //Ազգագր. հանդես. — 1898. — Գիրք 3, № 1. — էջ 393—397:

Գրախոս. Տեր-Սովսեան Մ. Նկարագրություն հոգևոր վարուց Յովանաիս, որդի թագաւորին Հնդկաց, գրեալ Հոհաննու կրանաւորի. — Վարդապատ, 1898. — 79, 179 էջ:

Рец. на кн.: Тер-Мовсисян. Описание духовной жизни Овасапа, сына индийского царя, изложенное монахом Иоанном.

[Գրախոսություն] //Ազգագր. հանդես. — 1898. — Գիրք 4, № 2. — էջ 293—313:

Գրախոս. էզով Գ. Ա. Պետրոս Մեծի հարաբերությունները հայոց հետ. — ՍՊՔ, 1898. — XVI, CXLV, 518 էջ. — Ռուս.:

Рец. на кн.: Эзов Г. А. Сношения Петра Великого с армянским народом.

Խաղզվ. [լեհերենից]. Սենկևիչ Ն. Յո՞ւ երթաս. Quo vadis: Վեպ նե-րոնի ժամանակից. — Թիֆլիս: Տպ. Մ. Դ. Ռոստինյանցի, 1898. — Հ, 736 էջ. — (Թիֆլիսի հայոց հրատ. Ը-թյուն, № 144):

Նույնը. — 2-րդ տպ. |Առաջաբանը Ստ. Լիսիցյանի. — Թիֆլիս: էլեկ-տրատպ. Ն. Աղանյանցի, 1912. — ԺԱ, 924 էջ. — (Հրատ. Գ. Գալստյանի, № 76):

Նույնը. — Եր.: Հայպետհրատ, 1961. — 735 էջ:

Նույնը. — Եր.: Լույս, 1983. — 575 էջ:

Пер. [с польск.]. Сенкевич Г. Камо грядеши? Роман из времен Нерона.

1899

Պուշկին: Նրա կյանքն ու գործունեությունը. — Թիֆլիս: Հայոց հրատ. Ը-թյուն, 1899. — 140 էջ:

Пушкин. Его жизнь и деятельность.

Ռուսաց գրականության ուղղությունները 18-րդ դարում և 19-ի սկզբ-րում: (Ալ. Պուշկինի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) //Մուրճ. — 1899. — № 4—5. — էջ 458—481, № 6. — էջ 660—678:

Направления русской литературы в XVIII—начале XIX вв.: (К 100-летию со дня рождения А. Пушкина).

Պուշկին: [Ծննդյան 100-ամյակի առթիվ] //Մշակ. — 1899. — 26 մա-յիսի:

Пушкин: [В связи со 100-летием со дня рождения].

Հենրիկ Սենկևիչ, (25-ամյա գործունեության անթիվ) //Մուրճ. — 1901. — № 1. — էջ 100—110. Բանբեր Հայաստանի արխիվների. — 1974. — № 3. — էջ 30—35:

Генрик Сенкевич: (К 25-летию деятельности).

[Գրախոսություն] //Մուրճ. — 1901. — № 3. — էջ 201—206:

Գրախոս. Վինոգրադով Պ. Գ. Դասագիրքը ընդհանուր պատմության. Մասն 3: Նոր դարը [Թարգմ. և հայոց պատմության հավելվածով ճեխացրեց Ն. Քարամյանը. — Բաբու, 1900. — 379 էջ:

Рец. на кн.: Виноградов П. Г. Учебник всеобщей истории. Ч. 3: Новый век /Пер. и авт. прилож. по истории Армении Н. Карамян.

Թարգմ. [Լեհերենից]. Սենկևիչ Հ. Պոզնանի ուսուցչի հիշատակարանից //Մուրճ. — 1901. — № 1. — էջ 111—130:

Пер. [с польск.] Сенкевич Г. Из дневника познанского учителя.

Գաբրիել Միրզոյան (Հիշողություններ) //Մուրճ. — 1902. — № 12. — էջ 67—76:

Габриел Мирзоян: (Воспоминания).

Ն. Վ. Գոգոլ: (Նրա մահվան հիսնամյակի անթիվ) //Մուրճ. — 1902. — № 2. — էջ 173—187:

Н. В. Гоголь: (К пятидесятилетию со дня смерти).

Թարգմ. [անգլերենից]. Բրետ Հարտ. Իննսունութ տարի առաջ: [Պատմվածք] /Առաջարանը Ստ. Լիսիցյանի. — Քիֆլիս: Տպ. Վրաց. հրատ. ը-թյան, 1902. — 56 էջ:

Նույնը. //Մուրճ. — 1902. — № 11. — էջ 1—32, № 12. — էջ 33—56:

Пер. [с англ.]. Брет Гарт. Девяносто восемь лет тому назад: [Рассказ] /Предисл. Ст. Лисициана.

1903

Մաքսիմ Գորկու «На дне» պիեսը Գեղարվեստական թատրոնի բեմի վրա: Այդ պիեսի համառոտ բովանդակությունը //Մուրճ. — 1903. — № 1. — էջ 188—191:

Նույնը. Пьеса Максима Горького «На дне» на сцене Художественного театра: Краткое содержание пьесы//Горький и Армения: Статьи, письма, воспоминания и «Хроника»/Ред. С. К. Дароян.— Ер.: Митк, 1968.—С. 253—254.

Մոսկվայի գեղարվեստական թատրոնը: Ծարտարապետական նոր ոճ //Մուրճ. — 1903. — № 1. — էջ 186—188:

Московский художественный театр: Новый архитектурный стиль.

[Գրախոսություն] //Մուրճ. — 1903. — № 10. — էջ 186—192:

Գրախոս. Աղայան Ղ. Պատկերազարդ ալբյումների. — Թիֆլիս, 1903: Рец. Агаян Г. Иллюстрированный букварь.

Թարգմ. [անգլերենից]. Ուոլես Ա. Ռ. Հրաշալի դար: Տասնիններորդ դարի դրական և բացասական կողմերը //Մուրճ. — 1903. — № 1. — էջ 1—32, № 3. — էջ 33—64, № 4. — էջ 65—80, № 5. — էջ 81—96, № 6. — էջ 97—128, № 7. — էջ 129—144, № 8. — էջ 145—160, № 9. — էջ 161—192, № 10. — էջ 193—224, № 11. — էջ 225—240, № 12. — էջ 241—259:

Նույնը. — Թիֆլիս: Արագատիպ Մ. Մարտիրոսյանի, 1904. — 262 էջ: Пер. [с англ.]. Уоллес А. Р. Чудесный век: Положительные и отрицательные стороны девятнадцатого века.

1904

Թարգմ. Ուոլես Ա. Ռ. Հրաշալի դար. — Տե՛ս 1903 թ.:

Пер. Уоллес А. Р. Чудесный век.—См. 1903 г.

1905

Արամ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից) //Հասկեր. — 1905. — № 2. — էջ 79—84, 1 թ. քարտեզ:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 181—186:

Арам: (Из родных легенд и преданий).

Դուռան. Հայկ և Բել: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից) //Հաս-
կեր. — 1905. — № 1. — էջ 29—37, նկ.:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 167—170:

Гусан. Айк и Бел: (Из родных легенд и преданий).

Շամիրամ և Արա Գեղեցիկ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)
//Հասկեր. — 1905. — № 3—4. — էջ 129—135:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 187—193:

Шамирам и Ара Прекрасный: (Из родных легенд и преданий).

Մեղադան շրշաններ //Հասկեր. — 1905. — № 3—4. — էջ 49—51:

Родительские комитеты.

Կյանքն ու դպրոցը //Հասկեր. — 1905. — № 1. — էջ 1—2:

Жизнь и школа.

Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստը //Հասկեր. — 1905. — № 2. — էջ
25—26:

Манифест 17-го октября.

Ալի: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1905. — № 2. — էջ 58—64. — Ստո-
րագր. Սաղալյան:

Али: [Рассказ].

Այծիկիս ոնց պատժեցի [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1905. — № 3—
4. — էջ 104—105. — Ստորագր. Սաղալյան:

Как я наказал своего козленка: [Рассказ].

Աչքածակը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1905. — № 3—4. — էջ 110—
115. — Ն. Ենգիրարյանի հետ համատեղ. — Ստորագր. Սաղալյան:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 23—29;
Жадный: [Рассказ].—Совместно с Н. Енгибаряном.

Պաշտպանը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1905. — № 1. — էջ 10—
13. — Ստորագր. Սաղալյան:
Защитник: [Рассказ].

Պատիկ պատմություն: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1905. — № 3—4. —
էջ 103:
նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 123;
Маленькая история: [Рассказ].

1906

Արտաշես Ա Աշխարհակալ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)
//Հասկեր. — 1906. — № 10. — էջ 347—348;

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 213—214;
Арташес I Завоеватель: (Из родных легенд и преданий).

Արտաշես և Արտավազդ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)
//Հասկեր. — 1906. — № 7. — էջ 246—247, № 8—9. — էջ 304—310;

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 223—233;
Арташес и Артавазд: (Из родных легенд и преданий).

Երվանդ Արշակունի և Սմբատ Բյուրատյան: (Հայրենի առասպելներից
և վեպերից) //Հասկեր. — 1906. — № 5. — էջ 181—183, № 6. — էջ 211—
215, նկ:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 215—222;

Երվանդ Արշակունի և Սմբատ Բյուրատյան: (Из родных легенд и преданий).

Առաջին ձյունը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 12. — էջ 356. —
Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Первый снег: [Рассказ].

Թագավորի տղան և աղվեսը: (Ժողովրդական հեքիաթ) //Հասկեր. — 1906. — № 5. — էջ 171—180. — Ստորագր. Սաղալյան: Նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 145—153: Царевич и лиса: (Народная сказка).

Բիկնու վրա: (Մենախոսություն) //Հասկեր. — 1906. — № 6. — էջ 195—196. — Ստորագր. Սաղալյան: На тутовом дереве: [Монолог].

Իմ հախից եկան: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 2. — էջ 61—62. — Ստորագր. Սաղալյան: Мне досталось: [Рассказ].

Ինչու հրեշտակը չիշավ: [Մենդյան դրույց] //Հասկեր. — 1906. — № 1. — էջ 28—32. — Ստորագր. Սաղալյան: Почему ангел не спустился: [Рождественский сказ].

Միայն աղջիկ է: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 11. — էջ 362—364. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.: Просто девочка: [Рассказ].

Նարեկի նժույզը: [Արաբական ավանդություն] //Հասկեր. — 1906. — № 7. — էջ 236—237: Նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 162—163: Скаун Набека: [Арабское предание].

Նոյեմզար տատի հորթիկը: [Հեքիաթ] //Հասկեր. — 1906. — № 10. — էջ 330—334. — Ստորագր. Սաղալյան: Теленок бабушки Ноемзар: [Сказка].

Պահմոցիկ: Թատերական խաղ //Հասկեր. — 1906. — № 3—4. — էջ 106—109. — Ստորագր. Սաղալյան: Пряжки: Театрализованная игра.

Զրհեղեղը: (Բարեկացոց ավանդություն). //Հասկեր. — 1906. — № 11. — էջ 376—381:

Նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 171—175:
Потоп: Вавилонское предание.

Վահագն: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից) //Հասկեր. — 1906. — № 2. — էջ 83—87:

Նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 201—205:
Ваагн: (Из родных легенд и преданий).

Վաղարշակ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից) //Հասկեր. — 1906. — № 3—4. — էջ 145—151:

Նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 206—212:
Вагаршак: (Из родных легенд и преданий).

Վանուշի Նոր տարին: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 12. — էջ 387—389. — Ստորագր. Սաղալյան:

Новый год Вануша: [Рассказ].

Վարդանի զոհաբերությունը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 8—9. — էջ 264—267. — Ստորագր. ***:

Пожертвование Вардана: [Рассказ].

Տիգրան: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից) //Հասկեր. — 1906. — № 1. — էջ 33—39:

Նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 194—200:
Тигран: (Из родных легенд и преданий).

Ուժը կհասնի: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1906. — № 7. — էջ 226—227. — Ստորագր. Սաղալյան:

Кому достанется?]Рассказ].

Խաղմ. *Երեցիկի Կ. Սովորությունները, նրանց նշանակությունը և կրթությունը.* — Թիֆլիս: Հերմես, 1906. — 48 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 4). — Մ. Աղ.-ի հետ համատեղ:

Пер. Ельницкий К. Привычки, их значение и воспитание.—Совместно с М. Аг.-ом.

Խաղմ. *[ռուսերենից]. Մամին-Սիրիրյակ Դ. Մոծակն ու արչը: [Հեքիաթ] ըլլասկեր.* — 1906. — № 12. — էջ 393—399. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.

Пер. [с рус.]. Мамин-Сибиряк Д. Комар и медведь: [Сказка].

Խաղմ. *[գերմաներենից]. Ռեյնիկ Ռ. Մուլլն ու աշխատասերը: [Պատմվածք] ըլլասկեր.* — 1906. — № 3—4. — էջ 122—127. — Ստորագր. Սադալյան:

Пер. [с нем.]. Рейник Р. Лентяй и трудолюб: [Рассказ].

Խաղմ. *Սելմեր. Մանոթացեք կյանքի ծագման հետ ըրալանդաուեր Կ. Որտեղից աշխարհ եկավ քո երբայրը.* — Թիֆլիս, 1906. — էջ 27—39. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 6):

Пер. Селмер. Ознакомьтесь с возникновением жизни.

Խաղմ. *[ռուսերենից]. Վենցել Կ. Ն. Երեխայի ազատագրությունը. Իսաակսեն. Մեծերն ու փոքրերը.* — Թիֆլիս: Հերմես, 1906. — 39 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 3):

Пер. [с рус.] Вентцель К. Н. Освобождение ребенка; Исааксен. Взрослые и дети.

Խաղմ. *[լեհերենից]. Վերնից Հ. Երեխայի կրթությունը մինչև վեց տարեկան հասակը.* — Թիֆլիս: Տպ. Ն. Աղանյանի, 1906. — 86 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 1):

Пер. [с польск.]. Верниц Г. Воспитание ребенка до шестилетнего возраста.

Խաղմ. *[ռուսերենից]. Վիրենիուս Գ. Երեխայի քունը.* — Թիֆլիս: Հերմես, 1906. — 55 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 2):

Пер. [с рус.]. Вирениус Г. Сон ребенка.

Փոխադր. Աղատուիցուն: [Կոմեդիա երկու արարվածով] // Հասկեր. — 1906. — № 11. — էջ 365—375. — Ստորագր. Սաղալյան:
Перелож. Свобода: [Комедия в двух действиях].

Խմբ. Մարքս Կ. Վարձու աշխատանք և կապիտալ / Թարգմ. Ստ. Շա-
նալյան. — Թիֆլիս: Տպ. Հերմես, 1906. — 48 էջ:
Ред. Маркс К. Наемный труд и капитал / Пер. Ст. Шаумян.

1907

Հոսարեր: Ա տարի: Այրբենարան և առաջին ընթերցարան / Կազմե-
ցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Թումանյան, Լ. Շանթ. — 1 — 14-րդ տպ. —
Թիֆլիս, 1907—1922:

Լուսաբեր: 1-й год обучения: Букварь и первая книга для чте-
ния / Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян, Л. Шант. — 1—14 изд.
(Тифлис).

Հայրենի առասպելներից և վեպերից: Պատմվածքներ հայոց պատմու-
թյանից: Միական դպր. Գ բաժանմունքի համար. — Թիֆլիս: Հերմես,
1907. — 80 էջ, նկ.:

Նույնը. — Եր., Հայպետհրատ, 1940. — 104 էջ. — (Դպր. գ-րան):

Из родных легенд и преданий: Рассказы из армянской истории.

Բարի ձին: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 9. — էջ 290—
291. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Добрая лошадь: [Рассказ].

Երկու խոռվաններ: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 1. — էջ
1—2. — Ստորագր. Սաղալյան:

Двое обидчивых: [Рассказ].

Ինչպիսի Ամերիկա էինք գնում և շղնացինք: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 3. — էջ 100—102:

Как мы собирались в Америку и не поехали: [Рассказ].

Համրոն ու դմրոն: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 1. — էջ 10—11: Ստորագր. Սադալյան:

Амбо и тупиша: [Рассказ].

Փոքրիկ մշակը: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 11. — էջ 355—356. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Նույնը. // Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 125:

Маленький носильщик. [Рассказ].

Խաղզմ. Բուլլ, Նիլսեն. Տղան և աղջիկը անցողական հասակում. — Թիֆլիս: Հերմես, 1907. — 32 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 10):

Пер. Буль, Нильсен. Мальчик и девочка в переходном возрасте.

Խաղզմ. Ինչ է հետաքրքրում և զարգացնում մանկանը /Ընդհ. խմբ. Ա. Արստալ. — Թիֆլիս: Հերմես, 1907. — 53 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 8):

Пер. Что интересует и развивает ребенка.

Խաղզմ. Մանուկների աշխատանքը ընտանիքում /Ընդհ. խմբ. Ա. Արստալ. — Թիֆլիս: Հերմես, 1907. — 48 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 9):

Пер. Труд детей в семье.

Խաղզմ. [ռուսերենից]. Մեծ սիրտը: [Հեքիաթ] // Հասկեր. — 1907. — № 1. — էջ 33—40. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Նույնը. // Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 154—161:

Пер. [с рус.]. Большое сердце: [Сказка].

Խաղմ. Չեխով Ա. Օհան: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 12. — էջ 414—417. — Ստորագր. Սաղալյան:
Пер. Чехов А. Ванька: [Рассказ].

Խաղմ. Տոլստոյ Լ. Ազատությունն ու բռնադատությունը դպրոցում
// Օտտո է. Մանկան ազատությունն ու ուրախությունը. — Թիֆլիս, 1907. —
էջ 44—48. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 11):

Пер. Толстой Л. Свобода и принуждение в школе.

Փռխաղ. [ռուսերենից]. Զասոդիմսկի Պ. Տիգրանի ողորմությունը:
[Պատմվածք] // Հասկեր. — 1907. — № 4. — էջ 175—178. — Ստորագր.
Սաղալյան:

Перелож. [с рус.]. Засодимский П. Милостыня Тиграна: [Рассказ].

Փռխաղ. [ռուսերենից]. Քույրիկը վտանգի մեջ է: [Պատմվածք]
// Հասկեր. — 1907. — № 12. — էջ 387—392. — Ստորագր. Սաղալյան:

Перелож. [с рус.]. Сестричка в опасности: [Рассказ].

Խմբ. Ժողովրդական մանկական խաղեր. — Թիֆլիս: Հերմես, 1907. —
48 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 12):

Ред. Народные детские игры.

1908

Լուսաբեր. Բ տարի / Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բումանյան,
Լ. Շանթ. — 1—15-րդ տպ. — Թիֆլիս, [1908]—1921:

Լուսաբեր. 2-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Шант.—1—15-е изд. (Тифлис).

Լուսաբեր. Գ տարի / Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բումանյան,
Լ. Սեդրախյան. — 1—12-րդ տպ. — Թիֆլիս, [1908]—1920:

Լուսաբեր. 3-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Сехбосян.—1—12-е изд. (Тифлис).

Կաստանդոպոլի թաղային վարժարանները // Նոր դպրոց. — 1908. — № 2. — էջ 72—77.

Армянские училища Константинополя.

Արու-Հասանի մաշիկները: (Արեւելյան գրույց) // Հասկեր. — 1908. — № 6. — էջ 229—233. — Ստորագր. Սադալյան:

Նույնը. — Եր.: Պետհրատ, 1938. — 14 էջ.

Նույնը. — Եր.: Հայպետհրատ, 1946. — 17 էջ.

Նույնը. — Եր.: Հայպետհրատ, 1959. — 22 էջ.

Նույնը. — Եր.: — Սովետ. գրող, 1977. — 8 էջ.

Նույնը. // Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 139—144.

Նույնը. // Սովետ. Հայաստան. — 1979. — № 9. — էջ [19—22].

Նույնը ռուս. Башмаки Абу-Гасана: (Восточная сказка) / Пер. С. Хитарова // Мальчик и солнце: (Армянские писатели детям). — Ер., 1973. — С. 22—26.

Անվախ Սարոն: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1908. — № 11. — էջ 389—391. — Ստորագր. Սադալյան:

Бесстрашный Сако: [Рассказ].

Ապարանի գոմեշը: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1908. — № 1. — էջ 28—34. — Ստորագր. Սադալյան:

Նույնը. // Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 35—42.

Апаранский буйвол: [Рассказ].

Երկու քույր: [Պատմվածք] // Հասկեր. — 1908. — № 7. — էջ 247—248.
Две сестры: [Рассказ].

Հնարագետ նապաստակը: (Հեթիաթ) // Հասկեր. — 1908. — № 5. — էջ 180—182.

Նույնը. — Եր.: Հայպետհրատ, 1941. — 8 էջ.

Նույնը. — Եր.: Հայպետհրատ, 1947. — 10 էջ.

նույնը. //Հերիաթներ, պատմվածքներ և ոտանավորներ մանկապարտեզների համար. — Եր., 1958. — էջ 46—47.

նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 127.

Находчивый заяц: (Сказка).

Ռեալիստիկ գեղարվեստ: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1908. — № 4. — էջ 166—168, № 5 — էջ 188—195. — Ստորագր. Սաղալյան:

Резиновый мяч: [Рассказ].

Սովորած գայլը: (Ժողովրդական հերիաթ). — Թիֆլիս, 1908. — 8 էջ:

Голодный волк: (Народная сказка).

Տպարանում: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1908. — № 2. — էջ 84—90. — Ստորագր. Սաղալյան:

В типографии: [Рассказ].

Քեռիկ: (Պիես երկու արարվածով) //Հասկեր. — 1908. — № 12. — էջ 424—434. — Ստորագր. ***: — Հ. Քոսյանի հետ համատեղ:

նույնը. — Թիֆլիս: Տպ. Ն. Աղանյանի, 1913. — 22 էջ. — («Հասկեր» ամսագրի մանկ. թատրոն, № 7):

Дядя: Пьеса в двух действиях.—Совместно с Ов. Косяном.

Խաղմ. [խաղերենից]. Կոլոմբի Մ. Բոշա աղջիկը: [Լեգենդ] //Հասկեր. — 1908. — № 2. — էջ 70—76:

Пер. [с итал.]. Коломби М. Цыганочка: [Легенда].

Խաղմ. [խաղերենից]. Սերաո Մ. Անպիտան Ալոե: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1908. — № 4. — էջ 159—165:

նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 74—80:

Пер. с итал. Серао М. Негадный Алоэ: [Рассказ].

Խաղվ. [ռուսերենից]. Սիկորսկի Ի. Ա. Մանկան հոգին. — Թիֆլիս, Շերմես, 1908. — 131 էջ. — («Հասկերի» մանկավարժ. գ-րան, № 14—15). — Մ. Ասիլյանի հետ համատեղ:

Пер. [с рус.]. Сикорский И. А. Душа ребенка.—Совместно с М. Асильяном.

1909

Լուսաբեր: Դ տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բուժանյան, Լ. Շանթ. — 1—9-րդ տպ. — Թիֆլիս, [1909]—1919:

Лусабер: 4-й год обучения/Сост. Ст. Лисицян, Ов. Туманян, Л. Шант.—1—9-е изд. (Тифлис).

Լյուսոր ինչքան բան սովորեցի: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 1. — էջ 2—4:

Сколь многому я сегодня научился.

Դադտներ: (Կոմեդիա երկու արարվածով) //Հասկեր. — 1909. — № 3. — էջ 110—121. — Ստորագր. Սադալյան:

Նույնը. — Թիֆլիս: Տպ. Ն. Աղանյանի, 1913. — 24 էջ. — («Հասկեր» ամսագրի մանկ. թատրոն, № 4):

Тайна: (Комедия в двух действиях).

Դոռուղ մոծակը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 2. — էջ 53. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 126:

Надменный комар: [Рассказ].

Կապիկը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 6. — էջ 218—220. — Ստորագր. Սադալյան:

Обезьяна: [Рассказ].

Ճերմակը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 7. — էջ 254—256. — Հալ-Վարի հետ համատեղ:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 133—135:
Белый конь: [Рассказ].—Совместно с Лал-Варом.

Ուսումի: [Վիպակ. Պերճ Պոռչյանի կյանքից] //Հասկեր. — 1909. — № 8. — էջ 294—301. — Ստորագր. Սաղալյան:
նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 106—116:
На учебу: [Повесть. Из жизни Перча Просяна].

Քաջ ճամփորդներ: (Ժող. հերթաթ). — [Թիֆլիս, 1909]. — 10 էջ. —
(Հրատ. «Հասկեր» ամսագրի, № 5):
Храбрые путешественники: (Народная сказка).

Խաղաղ. [ռուսերենից]. Անդրեև Լ. Կուսակ. [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 2. — էջ 78:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 59:
Пер. [с рус.]. Андреев Л. Кусака: [Рассказ].

Թարգմ. [ռուսերենից]. Կորոլենկո Վ. Բաթախման իրիկունը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 12. — էջ 436—441. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 68—73:
Пер. [с рус.]. Короленко В. Рождественский вечер: [Рассказ].

Փոխադր. [ռուսերենից]. Կազմինա Ա. Աշակերտը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1909. — № 9. — էջ 311—316. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 86—92:
Перелож. [с рус.]. Казьмина А. Ученик: [Рассказ].

Փոխադր. Քաջ զինվորներ: Կոմեդիա մեկ արարվածով. — 2-րդ տպ.* —
Թիֆլիս, 1909. — 16 էջ. — («Հասկեր» ամսագրի հրատ., № 5):
Перелож. Храбрые войны: Комедия в одном действии.

* 1-ին տպ. եղել է 1885 թ.: Կազմողը նշված հրատարակութունը չի գտել, ուստի ներկա մատենագիտություն մեջ այն չի ընդգրկել:

Հայերի ծագումը և բաղադրակրթությունը //Ազատամարտ (Հավելված). — 1910. — № 24. — էջ 381—384:

Происхождение армян и цивилизация.

Նախարարությանը զարգացումը հին Հայաստանի մեջ //Ազատամարտ (Հավելված). — 1910. — № 25. — էջ 395—399:

Развитие феодализма в древней Армении.

Ակն ընդ ական: Ֆրանսա-գերմանական պատերազմից: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1910. — № 10. — էջ 288—291. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Око за око: Из франко-германской войны: [Рассказ].

Խաղվ. [անգլերենից]. Բրետ Հարտ. Մլիս: [Պատմվածք]. — ՔիՖ-Աս. 1910. — 28 էջ. — (Հրատ. «Հասկեր» ամսագրի, № 15):

Пер. [с англ.]. Брет Гарт. Млисс: [Рассказ].

Խաղվ. [գերմաներենից]. Կրումմախեր Ֆ. Դուշմանտա թագավորը-Սողոմոնն ու Նաթանը. Հրաշք: [Առակներ] //Հասկեր. — 1910. — № 6—7. — էջ 201—205. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Пер. [с нем.]. Круммахер Ф. Царь Душманта. Соломон и Натан. Чудо: [Басни].

Խաղվ. [գերմաներենից]. Կրումմախեր Ֆ. Խղճի ձայնը: [Առակ] //Հասկեր. — 1910. — № 8. — էջ 214—215. — Ստորագր. ***:

Пер. [с нем.]. Круммахер Ф. Голос совести: [Басня].

Խաղվ. [ռուսերենից]. Նեվեադոմսկայա Հ. Արև: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1910. — № 5. — էջ 155—158. — Ստորագր.***:

Пер. [с рус.]. Невеадамская. Солнце: [Рассказ].

Խաղվ. Շվաբ Գ. Արգոնավորդների: [Հունական ավանդություն]. — ՔիՖ-Աս. 1910. — 64 էջ. — (Հրատ. «Հասկեր» ամսագրի, № 17):

Пер. Шваб Г. Аргонавты: [Греческое предание].

Խաղզմ. [անգլերենից]. Սետոն-Տոմպսոն է. Կախականչիկը: Մի նա-
պաստակի պատմությունը. — Թիֆլիս, 1910. — 32 էջ. — (Հրատ. «Հաս-
կեր» ամսագրի, № 16):

Սետոն-Տոմպսոն Э. Лопухий: История одного зайца.

Խաղզմ. Վենդրով Դ. Տուն պահողը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1910. —
№ 9. — էջ 245—252. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Սետոն-Տոմպսոն Э. Лопухий: Дом: [Рассказ].

Խաղզմ. [գերմաներենից]. Ֆրապան Ի. Խնձորը: (Քաղաքային պատ-
մություններից) //Հասկեր. — 1910. — № 10. — էջ 274—277. — Ստորագր.***:

Ֆրապан И. Яблоко: (Из городских историй).

Փոխադր. [ռուսերենից]. Կազմինա Ա. Կույրը: [Պատմվածք] //Հաս-
կեր. — 1910. — № 8. — էջ 218—225. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Казьмина А. Слепой: [Рассказ].

1911

Լուսաբեր: Ա տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Թումանյան,
Լ. Սեդրակյան. — 1—16-րդ տպ. — Կ. Պոլիս, 1911—1954:

Լուսաբեր: 1-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Сехбосян.—1—16-е изд. (Константинополь).

Լուսաբեր: Բ տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Թումանյան,
Լ. Սեդրակյան. — 1—4 տպ. — Կ. Պոլիս, 1911—1914:

Լուսաբեր: 2-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Сехбосян.—1—4-е изд. (Константинополь).

Լուսաբեր: Գրավոր վարժություններ: Ա տարի /Կազմեցին Ստ. Լի-
սիցյան, Լ. Սեդրակյան. — 1—2 տպ. — Կ. Պոլիս, 1911—1914:

Լուսաբեր: Письменные упражнения: 1-й год обучения/Сост. Ст.
Лисициан, Л. Сехбосян.—1—2-е изд.

Լուսաբերի ուղեցույց: Նախապատրաստական տարի: Գրել-կարդալ սո-
վորեցեալու եղանակը //Մշակեցին Ստ. Լիսիցյան, Լ. Սեդրսյան. — 4. Պո-
լիս: Հրատ. «Արծիվ» ձող. գրափաճառանոցի, 1911. — 176 էջ:

Руководство к Лусаберу: Подготовительный год: Методика
обучения письму и чтению/Подгот. Ст. Лисициан, Л. Сехбосян.

Արարական ազդեցութիւնը Հայաստանի մէջ //Ազատամարտ (Հալիւ-
ված). — 1911. — № 46. — էջ 725—727:

Арабское влияние в Армении.

Պոլսահայերենի ներկան և ապագան //Ազատամարտ (Հալիւված). —
1911. — № 51. — էջ 801—804, № 52. — էջ 817—820:

Настоящее и будущее западноармянского литературного языка.

Պրոֆ. Ն. Յա. Մանի նոր ուսումնասիրութիւններ: Ա. 1. Камень-
с армянской надписью из Ани в Азиатском музее և 2. Надпись Епи-
фания, католикоса Грузии из раскопок в Ани 1910 г. || Հանդիս ամ-
սորյա. — 1911. — № 10, 11. — էջ 697—700:

Новые исследования проф. Н. Я. Марра.

Պրոֆ. Ն. Յա. Մանի նոր ուսումնասիրութիւններ: Բ. 1. Два яфети-
ческих суффикса—te(-ti>-t); 2. Яфетическое происхождение най-
ского բերան—beḡan, рот; 3. Яфетические элементы в языках Армении;
4. Сирийское происхождение найского դամբարան—dambagan, моги-
ла, склеп; 5. Еще о слове «челеби» (К вопросу о культурном зна-
чении курдской народности в истории Передней Азии) || Հանդիս ամ-
սորյա. — 1911. — № 12. — էջ 750—759:

Новые исследования проф. Н. Я. Марра.

Ինչո՞ւ էլ երբեք զոդութիւն չարի: (Ուսուցչի պատմածը) //Հապհեր. —
1911. — № 3. — էջ 68—72:

Նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 30—34:

Почему я никогда больше не воровал: (Рассказ учителя).

Փոխադր. [ռուսերենից]. Շշեպկինա-Կուպերնիկ. Թադուշը: [Պատմվածք]
//Հասկեր. — 1911. — № 10. — էջ 176—181:

Перелож. [с рус.]. Щепкина-Куперник П. Такуш: [Рассказ].

Փոխադր. Սենտ Անդրե դը. Այո և ոչ: [Պատմվածք] //Հասկեր. —
1911. — № 1. — էջ 19:

Նույնը. //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 129—130:

Перелож. Сент Андре де. Да и нет: [Рассказ].

1912

[Հենրիկ Սենկևիչի Առաջարան] //Սենկևիչ Հ. Յո՞ւ Լրթաս: Վեպ Նե-
րոնի ժամանակից. — Բիֆիթս, 1912. — էջ Ա-ԺԱ:

Նույնը. //Բանբեր Հայաստանի արխիվների. — 1974. — № 3. — էջ 35—
38.

Նույնը. //Սենկևիչ Հ. Յո՞ւ Լրթաս. — Եր., 1983. — էջ 569—572:

[Генрик Сенкевич: Предисловие] //Сенкевич Г. Камо грядеши.

Միհրանն ու Ցիբոն: [Վիպակ] //Հասկեր. — 1912. — № 4. — էջ
118—126, № 5—6. — էջ 161—171, № 7—8. — էջ 214—223, № 10. — էջ
282—288, № 11. — էջ 309—319, № 12. — էջ 346—362. — Վ. Լիսիցյանի
հետ համատեղ. — Ստորագր. ***:

Мигран и Цибо: [Повесть].—Совместно с В. Лисицианом.

Նամակ: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1912. — № 5—6. — էջ 134:

Письмо: [Рассказ].

Թադուշ. [ֆրանսերենից]. Բայի Ա. Հայր և որդի: [Պատմվածք] //Հաս-
կեր. — 1912. — № 1. — էջ 21—24:

Пер. [с франц.]. Байи А. Отец и сын: [Рассказ].

Թադուշ. [ռուսերենից]. Լուկաշևիչ Կ. Ի՞նչ ես լինելու: [Պատմվածք]
//Հասկեր. — 1912. — № 12. — էջ 324—325. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Пер. [с рус.]. Лукашевич К. Кем ты станешь? [Рассказ].

Խաղմ. Սենկևիչ Լ. Յո՞ւ երթաս — Տե՛ս 1898 թ.:

Пер. Сенкевич Г. Камо грядеши?—См. 1898 г.

1913

Լուսարեր: Գրավոր վարժություններ: Բ տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Լ. Սեդրոսյան. — Կ. Պոլիս: Հրատ. «Արծիվ» ժող. գրավաճառանոցի, 1913. — 48 էջ:

Лусабер: Письменные упражнения: 2-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Л. Сехбосян.

Գաղտնիք: (Կոմեդիա երկու արարվածով). — Տե՛ս 1909 թ.:

Тайна: (Комедия в двух действиях).—См. 1909 г.

Պահմտոցիկ: (Մենախոսություն). Ազատություն: (Կոմեդիա երկու արարվածով) /Հեղ. առաջարանով. — Բիֆլիս: Տպ. Ն. Աղանյանի, 1913. — 34 էջ: — («Հասկեր» ամսագրի մանկ. բաժրոն, № 1):

Прятки: (Монолог). Свобода: (Комедия в двух действиях)/С предисл. авт.

Պատվածք: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1913. — № 1. — էջ 1:

Նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 124:

Наказанный: [Рассказ].

Քեռին: (Պիես երկու արարվածով). — Տե՛ս 1908 թ.:

Дядя: (Пьеса в двух действиях).—См. 1908 г.

Պոխաղ. Յոհան Գուտենբերգ: (Լեգենդ) //Հասկեր. — 1913. — № 2, էջ 232—234. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Перелож. Иоганн Гутенберг: Легенда.

1914

Լուսարեր: Դ տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բուժանյան, Լ. Սեդրոսյան. — 1—3-րդ տպ. — Կ. Պոլիս, 1914—1930:

Լուսաբեր: 4-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Сехбосян.—1—3-е изд. (Константинополь).

Հուսարեր: Հինգերորդ տարի /Կազմեցին Ստ. Հիսիցյան, Հովհ. Թուման-
յան, Լ. Շանթ. — 1—2-րդ տպ.:

1-ին տպ. — Թիֆլիս, 1914. — 256 էջ:

2-րդ տպ. — Եր., 1916. — 256 էջ:

Լուսաբեր: Пятый год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Шант.—1—2-е изд. (Тифлис, Ереван).

Մանուկների բարեկամը: [Պեստալոցցի] //Հուսարեր: Հինգերորդ տա-
րի. — Թիֆլիս, 1914. — էջ 49—51:

Друг детей: [Песталоцци].

Դեպի տուն: [Պատմվածք]. — Նույն տեղում. — էջ 131—134:

Домой: [Рассказ].

Սովառնակը: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1914. — № 7—8. — էջ 228—
236:

Նույնը. //Փունջ. — Ալեքսանդրիա. — 1925. — № 10. — էջ 147—150,
№ 11. — էջ 163—166:

Аэроплан: [Рассказ].

Խաղվ. [ռուսերենից]. Տյուտչև Ֆ. Մի օր պատերազմի դաշտում:
[Պատմվածք] //Հասկեր. — 1914. — № 9—12. — էջ 267—272. — Թ. Քա-
լանթարյանի հետ համատեղ. — Ստորագր. ***:

Пер. [с рус.]. Тютчев Ф. Один день на поле брани: [Рассказ]. —
Совместно с Т. Калантарян.

1915

Խաղվ. [իսպաներենից]. Բլասկո Իբանьես Վ. Պատը: [Պատմվածք]
//Հասկեր. — 1915. — № 6. — էջ 187—190. — Ստորագր. Պ. Ս. Կ.:

Նույնը: //Ծաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 81—85:

Пер. [с исп.]. Бласко Ибаньес В. Стена: [Рассказ].

1916

Ազատ Ռուսաստանը //Հասկեր. — 1916/17. — № 3. — էջ 84—88;
Свободная Россия.

Հենրիկ Սենկևիչ //Հորիզոն. — Թիֆլիս. — 1916. — 16 նոյեմբ.՝
Генрик Сенкевич.

Ուսումի [Վիպակ]. — Տե՛ս 1909 թ.,
На учебу: [Повесть].—См. 1909 г.

Մայրիկիս արդյոք շտեսա՞ք: [Պատմվածք] //Հասկեր. — 1916/17. —
№ 2. — էջ 40—44;
նույնը. //Մաղկաբաղ. — Եր., 1969. — էջ 43—47;
Не видели ли мою маму? [Рассказ].

1923

Հայկական տպագիր տառաձևերի բարեփոխության հիմնական սկզբ-
րունքները //Նորք. — 1923. — Գիրք 3. — էջ 157—161.

Основные принципы усовершенствования армянских печатных
букв.

Հովհաննես Թումանյան (Կենսագրություն) //Կարմիր ծիւր. — 1923. —
№ 1. — էջ 45—48;

Ованес Туманян: (Биография).

1924

Հայաստանի խորհրդայնացումը... //Խորհրդ. Հայաստան. — 1924. —
29 նոյեմբ.՝

Советизация Армении...

Պատերազմը և Տաճկաստանի բաժանումը //Մարտական. — 1924. — 7
հուլիսի՝

Война и раздел Турции.

Հայ գրերու գլուխը // Փնձ. — 1925. — № 11. — էջ 166—168.
Изобретение армянских писмен.

Գևորգ Բաշինջաղյան: Մահվան անթիվ // Խորհրդ. Հայաստան. — 1925. — 15 հիտ.

Геворг Башинджагян: [По поводу смерти].

Կովնանոս: [Հեքիաթ] // Փնձ. — 1925. — № 10. — էջ 150—153.
Ковнанос: [Сказка].

Սահանախը: Պատմվածք. — ՏԵՄ 1914 թ.:
Аэроплан: [Рассказ]. — См. 1914 г.

Կ изучению армянских крестьянских жилищ. Карабахский ка-
радам // Изв. Кавказ. ист.-археол. ин-та в Тифлисе. — 1925. — Т. 3. —
С. 97—108.

Կարի Մեքենայի գլուխը // Փնձ. — 1926. — Պր. 39. — էջ 222—224.
Изобретение швейной машины.

Крестьянское жилище Высокой Армении // Изв. Кавказ. ист.-
археол. ин-та в Тифлисе. — 1926. — Т. 4. — С. 55—70.

Крестьянское жилище Мегринского района // Бюл. Кавказ. ист.-
археол. ин-та. — Тифлис. — 1926—1927. — № 1—3. — С. 9.

Крестьянское жилище Памбакского, Даралагязского и Нор-Ба-
язетского уездов // Бюлл. Кавказ. ист.-археол. ин-та. — Тифлис. — 1926—
1927. — № 1—3. — С. 10.

О поездке в Мегринский район летом 1926 г. || Изв. Кавказ. ист.-археол. ин-та в Тифлисе.—1926.—Т. 4.—С. 136—138; Бюл. Кавказ. ист.-археол. ин-та.—Тифлис.—1928.—№ 1—3.—С. 9.

Предварительное сообщение об этнографическом обследовании шатахских крестьян по материалам, собранным согласно заданию КИАИ, через армян-беженцев || Бюл. Кавказ. ист.-археол. ин-та.—Тифлис.—1926—1927.—№ 1—3.—С. 9—10.

1927

Դավաճադիտական շարժումը Ռուսաստանում և մեզ մոտ /Համառոտական դավաճադիտական 3-րդ համագումարի առթիվ/ || Խորհրդ. Հայաստան. — 1927. — 23 դեկտ.:

Краеведческое движение в России и у нас: (К 3-му Всероссийскому краеведческому съезду).

Էքսկուրսիաներ Հայաստանի սահմաններում: (Հավելված՝ «Էքսկուրսիաներ Վրաստանում և Ադրբեջանում».) — Եր., 1927. — 65 էջ. — (Հրատ. ՀԱՄԽ-ի, № 55):

Նույնը. //2. Պետրոսյան. Դեպի էքսկուրսիա. — Եր., 1927. — էջ 46—111. — (Հրատ. ՀԱՄԽ-ի, № 51):

Экскурсии по Армении: (Прилож.: «Экскурсии по Грузии и Азербайджану»).

Խաղվ. [ռուսերենից]. Նեչաև Ա. Պ. Ստորերկրյա ուժերի աշխատանքը. — Եր.: Պետհրատ, 1927. — 141 էջ:

Пер. [с рус.]. Нечаев А. П. Работа подземных сил.

Из материалов по изучению жилищ Армении: 1. Крестьянское жилище Мегринского района; 2. Нор-Баязетский назарашенк и заметки о крестьянских жилищах соседних районов Памбакского и Дарфалагязского || Изв. Кавказ. ист.-археол. ин-та в Тифлисе.—1927.—Т. 6.—С. 119—140.

Историко-этнографические очерки Шатаха: 1. Малек'и. 2. Сообщества сверстников||Изв. Кавказ. ист.-археол. ин-та в Тифлисе.— 1927.—Т. 5.—С. 71—82.

1 9 2 8

Գավառագիտության կազմակերպման խնդիրները և դպրոցը //Ժող.-
լուս. — 1928. — № 9. — էջ 702—709.

Вопросы организации краеведения и школа.

Ինչպես դիտել ձևաշերտերը, փոթորիկները, ջրի սառցակալվելն ու
բացվելը //Ժող. Լուս. — 1928. — № 10—12. — էջ 773—778.

Как наблюдать снежные покровы, бури, заледенение и вскрытие
воды.

К исторической географии Мокуса; Странноприимный П'утку
св. Georgia: (К пояснению эпитета Վանատուր); О постройках
Мокского округа||Бюл. Кавказ. ист.-археол. ин-та.—Тифлис.—
1928.—№ 4.—С. 12—15.

1 9 3 0

Լուսաբեր: Դ տարի Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Թումանյան,
Լ. Սեդրակյան. — Կ. Պոլիս: Հայկաշեն գրատուն, 1930. — 156 էջ.

Лусабер: 4-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян,
Л. Сехбосян. (Константинополь).

Խաղաղ. [ռուսերենից]. Լուսոցկի Ե. Կենդանիների և մարդու հոգին. —
Մ.: ԽՍՀՄ ժող. կենտր. հրատ., 1930. — 180 էջ.

Пер. [с рус.]. Лубоцкий Е. Душа животных и человека.

1 9 3 1

Խաղաղ. [ռուսերենից]. Տիմիրյազև Կ. Ա. Դարվինը և նրա ուսմուն-
քը. — Մ.: ԽՍՀՄ կենտր. հրատ., 1931. — 320 էջ.

Пер. [с рус.]. Тимирязев К. А. Дарвин и его учение.

1 9 3 2

Հայաստանի Թանգարանի համար: Նամակ Եփրեմ Մելիք-Շահնազար-
յանին] //Պայքար. — Բոստոն. — 1932. — 4 դեկտ.:

Для Музея Армении: [Письмо Ефрему Мелик-Шахназаряну].

1 9 3 4

Բանաստեղծի ծննդավայրում: [Դսեղ գյուղում] // Խորհրդ. Հայաստան. — 1934. — 24 նոյեմբ.:

На родине поэта: [В с. Дсех].

1 9 3 5

Բարաշանի հովտում: (Ազգագրական գիտարշավի գիտողներին հետևելիս) // Խորհրդ. Հայաստան. — 1935. — 10 սեպտ.:

В долине Бабаджана: (Из наблюдений этнографической экспедиции).

Ուշափախարի վրա արևածագին // Ֆիզիկոսներ և տներով. — 1935. — № 5. — էջ 27—28:

На вершине Учтапалара при восходе солнца.

1 9 3 6

Լուսաբեր: Գ տարի / Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Բումանյան, Ա. Սեդրոսյան. — Կ. Պոլիս: «Հայկաշեն» գրատուն, 1936. — 144 էջ:

Лусабер: 3-й год обучения/Сост. Ст. Лисициан, Ов. Туманян, Л. Сехбосян. (Константинополь).

Անուշի ծաղիկները: [Պատմվածք] // Հոկտեմբերիկ. — 1936. — № 4—5. — էջ 6—8:

Цветы Ануш: [Рассказ].

Армянская этнография за 15 лет||Сов. этнография.—1936.— № 4—5.—С. 270—274.

Святыни у перевалов||Сов. этнография.—1936.—№ 4—5.—С. 200—212.

Ա. Պուշկինը Հայաստանում: «Պուշկինի ճանապարհորդությունը դեպի Էրզրում, 1829» քարտեզով // Ա. Ս. Պուշկին: Հոգիածները և նյութեր նրա ողբերգական մահվան 100-ամյակի առթիվ /ԶԽՍՀ պատմ. և գրակ. ին-տ.— Եր.: Գիտ. հրատ., 1937.— էջ 217—246:

А. Пушкин в Армении: С прил. карты «Путешествие Пушкина в Эрзерум, 1829».

Где встретил Пушкин тело убитого Грибоедова // Коммунист.— 1937.—1 февр.

Արու-Հասանի մաշիկները. — ՏԻՍ 1908 թ.:

Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

Кошун-Дашское мегалитическое городище в Сиснани (Зангезуре) // Сборник памяти Марра.—М.—Л., 1938.—С. 709—721.

Սասուն: Աշխարհագրական ակնարկ՝ քարտեզով: [«Սասունցի Դավթի» 1000-ամյա հորեցյանի առթիվ] // Խորհուրդ. Հայաստան. — 1939. 12 սեպտ.:

Сасун: Геогр. очерк с картой: [К 1000-летию эпоса «Давид Сасунский»].

Խմբ. Հին Հայաստանի Վիպասանքից և առասպելներից: [Ալբոմ] / Խմբ. նկարներով. — Եր.: Պետհրատ, 1939. — 12 էջ, նկ.:

Ред. Древняя Армения: Из эпических сказаний и мифов: [Альбом] / Рис. Роттера.

Старый Ереван: (Ист. справка) // Коммунист.—1939.—11 янв.

1 9 4 0

Հայրենի անասուններից և վեպերից. — Տե՛ս 1907 թ.:

Из родных легенд и преданий.—См. 1907 г.

ՀնՕՀ ֆիզիկական աշխարհագրություն: Դեմոգրաֆիայով. — Եր.: Հայ-
պետհրատ, 1940. — 170 էջ, իլ., բարտեղ:

Физическая география АрмССР с демографией.

Փականազործ Թեանը: [Պատմվածք] //Հոկտ. սերունդ. — 1940. — №
6. — էջ 22—25:

Слесарь Теван: [Рассказ].

1 9 4 1

Ժամանակակից հայերեն լեզվի խոնարհումը: (Հավելված՝ «Կանոնավոր
խոնարհման աղյուսակ») //Գիտ. աշխատ. յերևանի պետ. համալս. —
1941. — Հ. 19. — էջ 473—504:

Спряжение в современном армянском языке.

Հնարագետ նապաստակը. — Տե՛ս 1908 թ.:

Находчивый заяц.—См. 1908 г.

Тигран Великий по монетам||Науч. сб., посв. 20-летию Сов. вла-
сти в Армении/Арм. филиал АН СССР.—Ер., 1941.—С. 107—123.

1 9 4 2

[Рецензия] //Изв. Армфилиала АН СССР.—1942.—№ 1—2—
С. 187—190.

Рец. на кн.: Петров В. А. Этноботаника Нагорного Карабаха.—
Баку: Изд-во АзФАН СССР, 1940.—168 с.

Լուսաբեր: Այբբենարան և Ա տարի /Կազմեցին Ստ. Լիսիցյան, Հովհ. Քումանյան, Լ. Սեղբոսյան. — Բուխարեստ: Հրատ. Բուխարեստի ազգային վարժարանի, 1945. — 64 էջ:

Лусабер: Букварь и первый год обучения/Сост. Ст. Лисицнан, Ов. Туманян, Л. Сехбосян.—Бухарест.

Գրեցիկի տաճարի հունարեն արձանագրությունը //Սովետ. Հայաստան. — 1945. — 23 սկզբ:

Греческая надпись из храма Гарни.

Ազգագրական հարցարան /ՀՍՍՌ ԳԱ Պետ. պատմ. թանգարան. — Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1946. — 108 էջ:

Этнографический вопросник.

Պոմպեոսի ուղին Անդրկովկասում //Գիտ. աշխատ. /Երևանի պետ. համալս. — 1946. — Հ. 23. — էջ 307—348:

Путь Помпея по Закавказью.

Աբու-Հասանի մաշիկները. — Տե՛ս 1908 թ.:

Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

Կիմմերական ներարշավի ուղին Անդրկովկաս //Տեղեկագիր /ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ. — 1947. — № 1. — էջ 3—14:

Путь вторжения киммерийцев в Закавказье.

Հնարագետ նապաստակը. — Տե՛ս 1908 թ.:

Находчивый заяц.—См. 1908 г.

1 9 5 5

Очерки этнографии дореволюционной Армении||Кавказский этнографический сборник.—М., 1955.—С. 182—264.—(АН СССР. Ин-т этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая; Т. 26).

1 9 5 8

Հնարազեղ ինքնատիպը. — ՏԽՄ 1908 թ.:
Находчивый заяц.—См. 1908 г.

1 9 5 9

Սրբ-Համար լաշիկները. — ՏԽՄ 1908 թ.:
Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

1 9 6 1

Գաղ. Սեփակիշ 2. Յո՞ երբանի — ՏԽՄ 1898 թ.:
Пер. Сенкевич Г. Камо грядеши?—См. 1898 г.

1 9 6 2

Хозяйство и материальная культура армян||Народы Кавказа. Т. 2.—М., 1962.—С. 463—523.—(Народы мира: Этногр. очерк/АН СССР. Ин-т этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая).—Совместно с Д. С. Вардуняном, Э. Т. Карапетян.

Семейный быт.—Там же.—С. 524—536.—Совместно с Э. Т. Карапетян.

Религиозные верования.—Там же.—С. 536—540.

Здравоохранение.—Там же.—С. 540—544.—Совместно с А. С. Кцюном, Г. И. Туманяном.

Фольклор, литература и искусство.—Там же.—С. 551—601.—Совместно с В. М. Арутюняном, Ц. К. Брутян, С. С. Лисицян и др.

1967

Հնարագետ նապաստակը. — Տե՛ս 1908 թ.:

Находчивый заяц.—См. 1903 г.

1968

Пьеса Максима Горького «На дне» на сцене Художественного театра: Краткое содержание пьесы.—См. 1902 г.

1969

Հանգեզուրի հայերը /ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտ. և ազգագր. ին-տ, Հայաստանի պատմ. թանգարան. — Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1969. — 335 էջ, 65 թ. նկ.:
Армяне Зангезура.

Մազկուրադ /Կաղմեց և առաջարանը գրեց Հ. Ղաշոյանը. — Եր.: Հայաստան, 1969. — 235 էջ:

Բովանդ. Պատմվածքներ: Աշխատակը. Ինչու՞ ես էլ երբեք զոդովյուն չարի: (Ուսուցչի պատմածից). Ապարանի զոմեշը. Մայրիկիս արդյոք չտեսա՞ք. Սրտոտ տղան. Քինաբինա. Կծանը: (Հստ Լենինի Անդրենի). Թաթախման իրիկունը: (Հստ Վ. Կորոլենկոյի). Անպիտան Ալոնե: (Փոխադրովյուն). Պատը: (Թարգմ. Վ. Բլասկո Իբանեսից). Աշակերտը: (Փոխադրովյուն ուսանողից). Մեծ մարդկանց կյանքից: Հայերենի առաջին ուսուցիչը: [Մեսրոպ Մաշտոց]. Վերելքը: [Խ. Արսլանի մասին]. Ուսումի: [Պերճ Պոռյան]. Շոպենի նվագը. Ամենափոքրիկ համար: Պատիկ պատմություն. Պատմվածք. Փոքրիկ մշակը. Գոռոզ մոծակը. Հնարագետ նապաստակը. Ո՞վ է մեղավոր. Այո և ոչ: (Հստ գր Սենտ Անդրենի). Բարդու կատարին. Ճերմակը. Հեփաթեն և լեգենդներ. Արու-Հասանի մաշիկները. Բագավորի տղան և աղվեսը: (Ժողովրդական). Մեծ սիրտը: (Ռուսերենից). Նարեկի նժույգը. Հայրենի առասպելներից և վեպերից: Գուսան. Զրհեղեղը. Հայկ և Բել. Արամ. Շամիրամ և Արա Գեղեցիկ. Տիգրան Երվանդյան. Վահագն. Վաղարշակ. Արտաշես Ա Աշխարհակալ. Երվանդ Արշակունի և Սմբատ Բյուրատյան. Արտաշես Բ և Արտավազդ:

Избранное/Сост. и предисл. Р. Каджоян.

Ողջույնն ու հրաժեշտը // Թումանյանը ժամանակակիցների հուշերում
ՀԱՍՏ ԳԱ գրական. ին-տ. — Եր., 1969. — էջ 347—350:

Приветствие и прощание.

1 9 7 3

Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

1 9 7 4

Հենրիկ Սենկևիչի (25-ամյա գործունեության առթիվ). — Տե՛ս 1901 թ.:
Генрик Сенкевич: К 25-летию деятельности.—См. 1901 г.

1 9 7 7

Աբու-Հասանի մաշիկները. — Տե՛ս 1908 թ.:
Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

1 9 7 9

Աբու-Հասանի մաշիկները. — Տե՛ս 1908 թ.:
Башмаки Абу-Гасана.—См. 1908 г.

1 9 8 1

Առնային Ղարաբաղի հայերը: Ազգագրական ակնարկ // Հայ ազգագր.
և բանահյուս.: Նյութեր և ուսումնասիր. / ՀԱՍՏ ԳԱ հնագիտ. և ազգագր.
ին-տ, / պր. / 12. — Եր., 1981. — էջ 7—84:

Армяне Нагорного Карабаха: Этнографический очерк.

1 9 8 3

[Հենրիկ Սենկևիչի Առաջաբան]. — Տե՛ս 1912 թ.:
[Генрик Сенкевич: Предисловие].—См. 1912 г.

Խաղաղ. Սենկևիչի Հ. Ցո՞ւ երթաս. — Տե՛ս 1898 թ.:
Пер. Сенкевич Г. Камо грядеши?—См. 1898 г.

ՀԵՂԻՆԱԿԱԿԻՑՆԵՐԻ ԱՅՐԱՅԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СОАВТОРОВ

Աղ[այան] Մ. 1906

Ասիլյան Մ. 1908

Ենգիբարյան Ն. 1905

Թովանյան Հովհ. 1907—1909, 1911, 1914, 1916, 1936, 1945

Լալ-Վար 1909

Լիսիցյան Վ. 1912

Սեդրոսյան Լ. (Շանթ Լ.) 1907—1909, 1911, 1913—1914, 1916, 1936, 1945

Քալանթարյան Թ. 1914

Քոսյան Հ. 1908

Арутюнян В. М. 1962

Брутян Ц. К. 1962

Вардumян Д. С. 1962

Қарапетян Э. Т. 1962

Кцоян А. С. 1962

Лисициан С. С. 1962

Туманян Г. И. 1962

ԾԱԾԿԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

СПИСОК ПСЕВДОНИМОВ

Լ.

Պ. Ս. Կ.

Ս. Լ.

Սադայան

Ստ. Լ.

Օր. Միհրանի

* * *

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

Ա. Պուշկինը Հայաստանում: «Պուշկինի ճանապարհորդությունը դեպի Էրզրում, 1829» քարտեզով	1937
Արու-Հասանի մաշիկները: (Արևելյան զրույց)	1908,
1938, 1946, 1959, 1969, 1977, 1979	
Ազատ Ռուսաստանը	1916
Ազատություն: (Կոմեդիա)	1913
Ազգագրական հարցարան	1946
Ալի: [Պատմվածք]	1905
Ակն ընդ ական: [Պատմվածք]	1910
Այծիկիս ոնց պատժեցի: [Պատմվածք]	1905
Այսօր ինչքան բան սովորեցի: [Պատմվածք]	1909
Անհատականության սկզբունքը մանկավարժության մեջ	1893
Անվախ Սաքոն: [Պատմվածք]	1908
Անուշի ծաղիկները: [Պատմվածք]	1936
Աչքածակը: [Պատմվածք]	1905, 1969
Ապարանի գոմեշը: [Պատմվածք]	1908, 1969
Առաջաբան. Բրետ Հարտի «Իննսունութ տարի առաջ» գրքում	1902
Առաջին ձյունը: [Պատմվածք]	1906
Առավոտ: [Պատմվածք]	1898
Արաբական ազդեցությունը Հայաստանի մեջ	1911
Արամ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1905, 1969
Արդյոք երեսուն և հինգ ամյա՞հ է	1893
Արտաշես Ա Աշխարհակալ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906,
1969	

Արտաշես և Արտավազդ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906, 1969
Բաբաջանի հովտում	1935
Բանաստեղծի ծննդավայրում: [Դսեղում]	1934
Բարդու կատարին: [Պատմվածք]	1969
Բարեբարությունից զրկվածներ	1893
Բարի ձին: [Պատմվածք]	1907
Գարրիել Միրզոյան	1902
Գաղտնիք: [Կոմեդիա]	1909, 1913
Գառնիի տաճարի հունարեն արձանագրությունը	1945
Գավառագիտական շարժումը Ռուսաստանում և մեզ մոտ	1927
Գավառագիտության կազմակերպման խնդիրները և դպրոցը	1928
Գևորգ Բաշինջաղյան	1925
Գոռոզ մոծակը: [Պատմվածք]	1909, 1969

Գրախոսություններ

Աղայան Ղ. Պատկերազարդ այբբենարան	1903
Աղբյուր. — 1889, № 1—3	1889
Էզով Գ. Ա. Պետրոս Մեծի հարաբերությունները հայոց հետ	1898
Հայոց գիրը /Աշխատասիրեց Իսահակ Հարությունյանց	1892
Մուրճ. — 1893, № 4—6	1893
Յազուրյան Կ. Հայերեն-ռուսերեն բառարան	1891
Շիրվանզադե. Արսեն Դիմաքսյան	1893
Վինոգրադով Պ. Գ. Դասագիրք ընդհանուր պատմության, Մ. 3. նոր դար	1901
Տեր-Մովսեսյան Մ. Նկարագրություն հոգեւոր վարուց Յովասափու	1898
Армянские беллетристы. Т. I	1893
Գուսան: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1905, 1969
Դեպի տուն: [Պատմվածք]	1914
Երկու խռովկաններ: [Պատմվածք]	1907
Երկու քույր: [Պատմվածք]	1908
Երվանդ Արշակունի և Սմբատ Բյուրատյան: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906, 1969

Ձանգեղորի հայերը	1969
Էթնոկուրսիաներ Հայաստանի սահմաններում	1927
Թագավորի տղան և աղվեսը (Ժողովրդական հեքիաթ)	1906, 1969

Թարգմանություններ

Անդրեև Լ. Կծանը [Պատմվածք]	1909, 1969
Բալի Ա. Հայր և որդի [Պատմվածք]	1912
Բլասկո Իրանիևս Վ. Պատեր [Պատմվածք]	1915, 1969
Բրետ Հարտ. Իննսունութ տարի առաջ	1902
Բրետ Հարտ. Մլիս [Պատմվածք]	1910
Բուլլ, Նիլսեն. Տղան և աղջիկը անցողական հասակում	1907
Ենիցկի Կ. Սովորությունները, նրանց նշանակությունը և կեր- թությունը	1906
Ինչ է հետաքրքրում և զարգացնում մանկանը	1907
Իսահակսեն. Մեծերն ու փոքրերը	1906
Լուրոցկի Ե. Կենդանիների և մարդու հոգին	1930
Լուկաշևիչ Կ. Ինչ ես լինելու [Պատմվածք]	1912
Կապուան Լ. Ասեղ [Հեքիաթ]	1910
Կապուան Լ. Ֆիորե փերին [Հեքիաթ]	1910
Կոլոմբի Մ. Բոշա աղջիկը [Լեգենդ]	1908
Կովերսկա. Կազևա	1893
Կորոլենկո Վ. Թաթախման իրիկուն [Պատմվածք]	1909, 1969
Կրումմախեր Ֆ. Դուշմանտա թագավորը [Առակ]	1910
Կրումմախեր Ֆ. Խղճի ձայնը [Առակ]	1910
Կրումմախեր Ֆ. Հրաշք [Առակ]	1910
Կրումմախեր Ֆ. Սողոմոնն ու Նաթանը [Առակ]	1910
Մամին-Սիրիրյակ Դ. Մոծակն ու արջը [Հեքիաթ]	1906
Մանուկների աշխատանքը ընտանիքում	1907
Մեծ սիրտը [Հեքիաթ]	1907, 1969
Նեևադոմսկայա Հ. Արև [Պատմվածք]	1910
Նեշան Ա. Պ. Ստորերկրյա ուժերի աշխատանքը	1927
Շվար Գ. Արգոնավորդներ [Հունական ավանդություն]	1910
Չեխով Ա. Օհանը [Պատմվածք]	1907
Մեյնիկ Լ. Մուլն ու աշխատասերը [Պատմվածք]	1906

Սեւմեր. Մանթրացիք կյանքի ծագման հետ	1906
Սենկեիշ Զ. Յո երթաս	1898, 1912, 1961, 1983
Սենկեիշ Զ. Պոզնանի ուսուցչի հիշատակարանից	1901
Սետոն-Տոմպոն Է. Կախականչիկը: [Պատմվածք]	1910
Սերառ Մ. Անպիտան Ալոնն: [Պատմվածք]	1908, 1969
Սիկորսկի Ի. Ա. Մանկան հոգին	1908
Վենդրով Դ. Տուն պահողը: [Պատմվածք]	1910
Վենտցել Կ. Ն. Երեխայի ազատագրությունը	1906
Վերնից Զ. Երեխայի կրթությունը մինչև վեց տարեկան հասակը	1906
Վիրենիու Գ. Երեխայի բունը	1906
Տիմիրյազև Կ. Ա. Դարվիներ և նրա ուսմունքը	1931
Տյուտչև Ֆ. Մի օր պատերազմի դաշտում: [Պատմվածք]	1914
Տոլստոյ Լ. Ազատությունն ու բռնադատությունը դպրոցում	1907
Ուօլլես Ա. Ռ. Հրաշալի դար	1903, 1904
Ֆրապան Ի. Խնձորը: [Պատմվածք]	1910
Թիենու վրա: [Մենախոսություն]	1906
Ժամանակակից հայերեն լեզվի խոնարհումը	1941
Ժողովրդական թատրոն	1893
Իմ հախից եկան: [Պատմվածք]	1906
Ինչպես Ամերիկա էինք գնում և չգնացինք: [Պատմվածք]	1907
Ինչպես դիտել ձնաշերտերը, փոթորիկները, ջրի սառցակավվելն ու բացվելը	1928
Ինչու էլ երբեք զոդություն չարի: (Ուսուցչի պատմածը)	1911, 1969
Ինչու հրեշտակը չիշավ: [Մենդյան զրույց]	1906
Լեոնային Ղարաբաղի հայերը: Ազգագրական ակնարկ	1981
Լուսաբեր: Ա տարի. (Թիֆլիս)	1907
Լուսաբեր: Ա տարի. (Կ. Պոլիս)	1911
Լուսաբեր: Այրբենարան և Ա տարի. (Բուխարեստ)	1945
Լուսաբեր: Բ տարի. (Թիֆլիս)	1908
Լուսաբեր: Բ տարի. (Կ. Պոլիս)	1911
Լուսաբեր: Գ տարի. (Թիֆլիս)	[1908]
Լուսաբեր: Գ տարի. (Կ. Պոլիս)	1936
Լուսաբեր: Դ տարի. (Թիֆլիս)	[1909]
Լուսաբեր: Դ տարի. (Կ. Պոլիս)	1930

Լուսարեր: Հինգերորդ տարի. (Թիֆլիս, Երևան)	1914
Լուսարեր: Գրավոր վարժություններ: Ա տարի. (Կ. Պոլիս)	1911
Լուսարեր: Գրավոր վարժություններ: Բ տարի. (Կ. Պոլիս)	1913
Լուսարերի ուղեցույց. (Կ. Պոլիս)	1911

Խմբագրած աշխատանքներ

Ժողովրդական մանկական խաղեր	1907
Հին Հայաստան: Վիպասանքից և առասպելներից: [Ալբոմ]	1939
Մարքս Կ. Վարձու աշխատանք և կապիտալ	1906
Խորհրդավոր է մարդկային պատմության դադարները	1892
Մադկաքաղ	1969
Մեղական շրջաններ	1905
Մեմուա են, թե կրթվում	1893
Կապիկը: [Պատմվածք]	1909
Կարի մեքենայի գյուտը	1926
Կիմեդրական ներառվածի ուղին Անդրկովկաս	1947
Կյանքի մի գիծ, որ գեղարվեստական տիպար չի դառնի	1893
Կյանքն ու դպրոցը	1905
Կոստանդնուպոլսի թաղային վարժարանները	1908
Կովիանոսը: [Հեքիաթ]	1925
Համրոն ու դմրոն: [Պատմվածք]	1907
Հայ գրերու գյուտը	1925
Հայ մամուլի հարյուրամյակը	1893
Հայաստանի թանգարանի համար	1932
Հայաստանի խորհրդայնացումը	1924
Հայերենի առաջին ուսուցիչը: [Մարոտայ Մաշտոց]	1969
Հայերի ծագումը և քաղաքակրթությունը	1910
Հայկ և Բել: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1905, 1969
Հայկական տպագիր տառաձևերի բարեփոխության հիմնական սկզբ- բունքները	1923
Հայոց գրականությունը և կյանքը	1893
Հայոց թատրոն	1893
Հայրենի առասպելներից և վեպերից	1907, 1940

Հենրիկ Սենկևիչ	1901, 1912, 1916, 1974, 1983
Հիշողություններ պրոֆեսոր Թովմասի մասին	1895
ՀԽՍՀ ֆիզիկական աշխարհագրություն: Դեմոգրաֆիայով	1940
Հնարագետ նապաստակը: (Հեքիաթ)	1908,
	1941, 1947, 1958, 1969
Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստը	1905
Հովհաննես Թումանյան: (Կենսագրություն)	1923
Հրատարակչական գործը մեք մեջ	1893
Ճերմակը: [Պատմվածք]	1909, 1969
Մանուկների բարեկամը: [Պատմվածք]	1914
Մայրիկիս արդյոք շտեսա՞ք: [Պատմվածք]	1916, 1969
Մաքսիմ Գորկու «На дне» պիեսը Գեղարվեստական թատրոնի բեմի վրա	1903
Միայն աղջիկ է: [Պատմվածք]	1906
Միզեր: [Պատմվածք]	1893
Միհրանն ու Ցիրոն: [Վիպակ]	1912
Մոսկվայի գեղարվեստական թատրոնը: Ճարտարապետական նոր ոճ	1903
Ն. Վ. Գոգոլ	1902
Նարեկի նեոյգը: [Արարական ավանդություն]	1906, 1969
Նախարարությունը զարգացումը հին Հայաստանի մեջ	1910
Նամակ: [Պատմվածք]	1912
Ներսիսյան դպրոց	1893
Նոյեմբար տատի հորթիկը: [Հեքիաթ]	1906
Շամիրամ և Արա գեղեցիկ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1905,
	1969
Շոպենի նվագը	1969
Ողջունն ու հրաժեշտը	1969
Ով է մեղավոր: [Ամենափոքրերի համար]	1969
Որրի հիշատակարանից	1883
Պահմոցիկ: Թատերական խաղ	1906, 1913
Պաշտպանը: [Պատմվածք]	1905
Պատերազմը և Տաճկաստանի բաժանումը	1924
Պատմվածք: [Պատմվածք]	1913, 1969
Պյատիգորսկու դպրոցի պատմությունը	1893

Պոլսահայերենի ներկան և ապագան	1911
Պոմպեոսի ուղին Անդրկովկասում	1946
Պատիկ պատմություն: [Պատմվածք]	1905, 1969
Պրոֆ. Ն. Յա. Մահի նոր ուսումնասիրությունները	1911
Պուշկին: [Մենդյան 100-ամյակի առթիվ]	1899
Պուշկին: Նրա կյանքն ու գործունեությունը	1899
Ջրհեղեղը: (Բարեկացոց ավանդություն)	1906, 1969
Ռաֆայել Պատկանյանի երկերի բարոյական-կրթիչ նշանակու- թյունը	1892
Ռեալիստ զնդակը: [Պատմվածք]	1908
Ռուսաց զրականության ուղղությունները 18-րդ դարում և 19-րդ դարի սկզբում	1899
Սասուն: Աշխարհագրական ակնարկ՝ քարտեզով	1939
Սավանակը: [Պատմվածք]	1914, 1925
Սոված դալը: (Ժողովրդական հեքիաթ)	1908
Սրտոտ տղան: [Պատմվածք]	1969
Սուրբ Հարթ և պատվելի հանդիսականք	1889
Վահագն: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906, 1969
Վաղարշակ: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906, 1969
Վանուշի Նոր տարին: [Պատմվածք]	1906
Վարդանի զոհաբերությունը: [Պատմվածք]	1906
Վերելքը: [Խ. Աբովյանի մասին]	1969
Տասը տարի անցավ: [Առաքել Բահաթրյանի մահվան 10-ամյակի առթիվ]	1893
Տիգրան: (Հայրենի առասպելներից և վեպերից)	1906, 1969
Տպարանում: [Պատմվածք]	1908
Ումը կհասնի: [Պատմվածք]	1906
Ուշթափալարի վրա արեածագին	1935
Ուտումի: [Վիպակ]	1909, 1969
Փականագործ Թեանը: [Պատմվածք]	1940
Փղերի հասկացողությունը և լեզուն	1883

Փոխադրություններ

Ազատություն: [Կոմեդիա]	1906
------------------------	------

Զատոգիմակի Պ. Տիգրանի ողորմությունը	1907
Հակիրոս Ալֆոնս. Երկու կղզի	1883
Կազմինա Ա. Աշակերտը: [Պատմվածք]	1909, 1969
Կազմինա Ա. Կույրը: [Պատմվածք]	1910
Յոհան Գուտենբերգ: (Լեզենդ)	1913
Շշեպկինա-Կուպերնիկ. Թագուշը: [Պատմվածք]	1911
Սենտ Անդրե դը. Այո և ոչ: [Պատմվածք]	1911, 1969
Ուրիշի տունը քեզ բուն շի դառնալ	1883
Քաջ զինվորներ: Կոմեդիա մեկ արարվածով	1909
Քույրիկը վտանգի մեջ է: [Պատմվածք]	1907
Փոքրիկ մշակը: [Պատմվածք]	1907, 1969
Քաջ ճամփորդներ: (Ժող. հեքիաթ)	1909
Քեռին: [Պիես]	1908, 1913
Քինաքինա: [Պատմվածք]	1969
Армянская этнография за 15 лет	1936
Башмаки Абу Гасана	1973
Где встретил Пушкин тело убитого Грибоедова	1937
Здравоохранение	1962
Из материалов по изучению жилищ Армении	1927
1. Крестьянское жилище Мегринского района	
2. Нор-Баязетский назаращенк и заметки о крестьянских жилищах соседних районов Памбакского и Даралагязского	
Историко-этнографические очерки Шатаха	1927
1. Малек'и	
2. Сообщества сверстников	
К изучению армянских крестьянских жилищ. Карабахский карадам	1925
К исторической географии Мокуса	1928
Кошун-Дашское мегалитическое городище в Сиснани (Зангезуре)	1938
Крестьянское жилище Высокой Армении	1926
Крестьянское жилище Мегринского района	1926

Крестьянское жилище Памбакского, Даралагызского и Нор-Баязетского уездов	1926
О поездке в Мегринский район летом 1926 г.	1926
О постройках Моксского округа	1928
Очерки этнографии дореволюционной Армении	1955
Предварительное сообщение об этнографическом обследо- вании шатахских крестьян	1926
Пьеса Максима Горького «На дне» на сцене Художествен- ного театра	1958
Религиозные верования	1962
Рец. Петров В. А. Этноботаника Нагорного Карабаха	1942
Святыни у перевалов	1936
Семейный быт	1962
Старый Ереван: (Ист. справка)	1939
Странноприимный П'утку св. Георгия	1928
Тигран Великий по монетам	1941
Фольклор, литература и искусство	1962
Хозяйство и материальная культура армян	1962

Ի Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Պրոֆեսոր Ստեփան Դանիելի Լիսիցյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը	5
Կյանքի, մանկավարժական, գիտական և հասարակական գործու- նեության համառոտ ակնարկ	8
Գրականություն Ս. Դ. Լիսիցյանի կյանքի և աշխատությունների մասին	37
Աշխատությունների ժամանակագրական ցանկ	49
Հեղինակակիցների այբբենական ցանկ	86
Ծածկանունների ցանկ	86
Աշխատությունների այբբենական ցանկ	87

СОДЕРЖАНИЕ

Основные даты жизни и деятельности профессора Степана Даниловича Лисициана	7
Краткий очерк жизни, педагогической, научной и общественной деятельности	23
Литература о жизни и трудах С. Д. Лисициана	37
Хронологический указатель трудов	49
Алфавитный указатель соавторов	86
Список псевдонимов	86
Алфавитный указатель трудов	87

ՍՏԵՓԱՆ ԴԱՆԻՆԼԻ ԼԻՍԻՑԻԱՆ Կենսամատենագիտություն

Հրատ. խմբագիրներ Ս. Ե. Գուլասարյան, Ա. Ո. Ապիյան
Գեղ. խմբագիր Հ. Ն. Գործակալյան
Տեխ. խմբագիր Հ. Գ. Հմայակյան
Սրբագրիչներ Կ. Ս. Ստեփանյան, Լ. Հ. Խաչատրյան

H/K

Հանձնված է շարվածքի 24. 09. 1987 թ.: Ստորագրված է տպագրության
10. 12. 1987 թ.: ՎՋ 06162: Զափը 70X108¹/₃₂: Բուլթ № 1: Տառատեսակ
«գրքի սովորական», բարձր տպագրություն: Պայմ. 4,29 մամ., տպագր.
6,0+1 ներդիր. մամուլ: Ներկ. մամուլ 4,29 Հրատ.-հաշվարկ. 3,84 մամուլ:
Տպաքանակ 500: Հրատ. № 7221: Պատվեր № 644: Գինը 55 կ.:

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 375019, Երևան,

Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 գ.:

Издательство АН Арм.ССР, 375019, Ереван,
пр. Маршала Баграмяна, 24 г.

ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչության տպարան, 375019, Երևան,

Մարշալ Բաղրամյանի պող. 24:

Типография Издательства АН Арм.ССР, 375019, Ереван,
пр. Маршала Баграмяна, 24.

